

19-28.XI 2020.
SUSRETI СУСРЕТИ
XXXVII
ПОЗОРИШТА/POZORIŠTA/KAZALIŠTA
BRČKO DISTRIKT BiH БРЧКО ДИСТРИКТ БиХ

BILTEN
БИЛТЕН

Pozorište i mi: nastanak teatra, položaj glumca, nestanak čovjeka!

VAŽNIJI TELEFONI U BRČKOM

Dom kulture	216-511, 233-820, 212-803	Umjetnička galerija	211-738
Omladinski centar Brčko	218-524	Autobuska stanica	360-125
Vlada Brčko distrikta	216-011, 216-093	Željeznička stanica	360-116, 360-118
Redakcija Biltena Susreta	216-775, 211-738	Hotel "Grand Posavina"	220-111
Biblioteka / Knjižnica	212-709	Hotel "Jelena"	232-850, 217-079
Dom zdravlja	217-422	Hotel "Evropa"	301-244, 301-386
Policija Distrikta	122, 216-855	Hotel "Park"	211-051
Hitna pomoć	124, 215-001	Motel "Antunović"	216-031
Vatrogasci	123	Motel "Vila Cicibela"	231 810
Tačno / točno vrijeme	125	PTT Brčko - informacije	1185
Telegraf	1202	Taksi	211-740

REDAKCIJA BILTENA XXXVII SUSRETA POZORIŠTA / KAZALIŠTA BIH

Glavni i odgovorni urednik: Jakov Amidžić;

Urednik: Almir Zalihić; Tehnički urednik: Igor Jeremić; Fotograf: Dejan Đurković;

Članovi redakcije: Sanita Jerković Ibrahimović, Miljana Đurđević, Alma Kajević, Slobodanka Ristanić,

Suvad Alagić, Ivana Pirić, Duško Radovanović, Dejana Krstić, Anđelka Đurić, Kristijan Bilić,

Predrag Nešović, Danijela Regoje, Mladen Bičanić, Srdjan Vukadinović.

Izdavač: Vlada Brčko distrikta BiH – Odjel/ Odjeljenje za privredni razvoj, sport i kulturu;

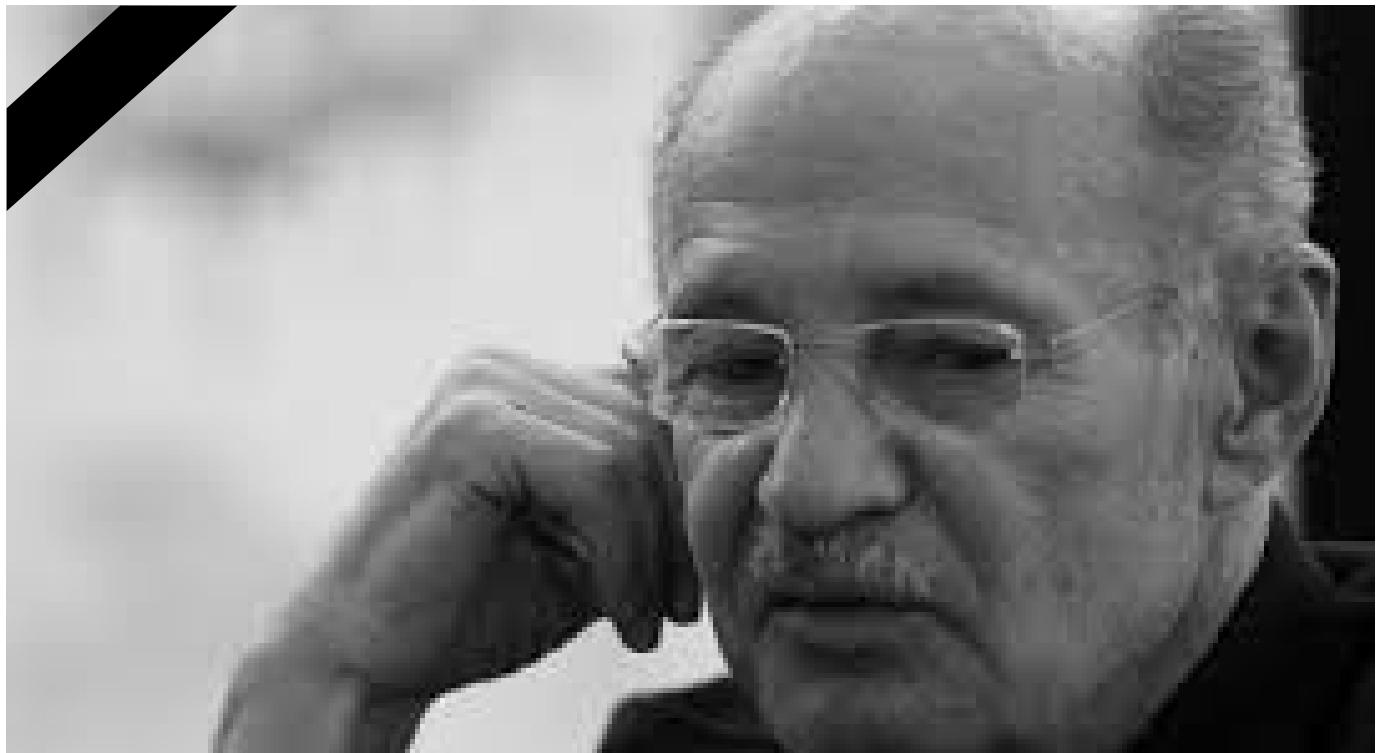
Za izdavača: Pero Gudeljević

Štampa: "Gama" Brčko;

Tiraž: 1000 primjeraka

ČOVJEK I IME ZA CIJELI VIJEK

Piše: Danijela Regoje

Prijatelji, kolege i poštovaoci umjetničkog rada i glumačke zaostavštine Mustafe Nadarevića oprštaju se od velikana bh i ex jugoslavenskog glumišta, koji je, podsjećamo, nakon duge i teške bolesti preminuo juče u Zagrebu u 77. godini života. Otišao je veliki čovjek i glumac zbog kojeg su generacije zavoljele film i teatar.

Dug je spisak filmskih, teatarskih i televizijskih projekata u kojima je Mustafa Nadarević ostvario uloge po kojima je postao prepoznatljiv publici širom regiona. Od uloge Zijaha u filmu „Otac na službenom putu“, Mustafe u „Mirisu dunja“, preko inžinjera Duje u kultnoj seriji „Velo mjesto“, Leona Glembaja u „Glembajevim“, Idriza u filmu „Kod amidže Idriza“, do Izeta Fazlinovića u seriji „Lud, zbumen, normalan“. Generacije su odrastale i zaljubljivale se u glumačku profesiju upravo zbog njega. „U knjigama je zapisano da sam se rodio u Banjaluci 30. aprila 1943. godine, iako sam se u stvari rodio 2. maja kada je taj grad bombardiran“, govorio je Mustafa Nadarević. Diplomirao glumu na zagrebačkoj Akademiji za kazališnu umetnost, a pozorišnu karijeru započeo kao član Zagrebačkog kazališta mladih. Postao je stalni član ansambla Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu 1969. godine. Iako rođeni Banjalučanin Mustafa Nadarević je većinu svog života proveo u Zagrebu. No, umjetnički život ga je vodio širom prostora bivše Jugoslavije. Bio on Dundo Maroje ili Sirano.

Mustafa Nadarević okušao se i kao pozorišni reditelj

1992. godine sa predstavom „Let iznad kukavičijeg grijezda“. A predstave „Balkanski špijun“ i „Hasanaginica“ bile su hit u Narodnom pozorištu Sarajevo, Hrvatskom narodnom kazalištu i Satiričnom kazalištu Kerempuh. „Režijom sam se počeo baviti 1992. godine, da bih iz tadašnjeg ratnog ludila pobjegao u neku oazu. Režirao sam nekoliko predstava, no moram reći da ne znam što je gore: izabrati ili biti izabran. Glumac je stalno taj koji čeka da bude izabran, a režiser taj koji bira. A ni jedno ni drugo nije lako. Dok me biraju, osjećam se prilično ponijeno, a dok biram nesretno jer nikada ne mogu izabrati sve glumce koje želim“, objašnjavao je Nadarević zašto je počeo režirati, te što znači biti reditelj, a što glumac. Brojne su nagrade koje je dobio u svojoj dugogodišnjoj karijeri. Među najznačajnijima se nalaze tri Zlatne pulske arene, Sterijina nagrada, nagrada Vladimir Nazor za životno djelo i Messov Zlatni lovkorov vijenac, kojim je ovjenčan čak četiri puta.

„Dobra gluma je zadnja stepenica ka šizofreniji, jer se moraš toliko dati, a ostati svoj“, znao je o govoriti Mustafa Nadarević, a on je i znao glumiti i znao biti svoj. Na kraju vraćamo se na ulogu Mustafe Nadarevića kao inžinjera Duje u seriji Velo Misto. U njoj je Duje rekao „Klub je ka i čovik, nosi ime za cili vik“. Takav je bio i Mustafa Nadarević čovjek i ime za cijeli vijek i naše sjećanje.

OTKRIVANJE POZORIŠTA - ISPOVIJED GLUMCA

Piše: Mladen Bičanić

Autorski projekti kojima se na nekonvencionalan i često vrlo uzbudljiv i intrigantan način njihovi autori – glumci, dramaturzi, redatelji, prije svega – poigravaju sa ustaljenim tokom i postupcima u stvaranju kazališne predstave uvijek su dobrodošlo osvježenje u klasičnom repertoaru pozorišnih kuća, a pogotovo u programima kazališnih festivala. Takvi projekti nisu izostali niti u natjecateljskom programu ovogodišnjih, XXXVII Pozorišnih/kazališnih susreta u Brčkom, a predstava Bosanskog narodnog pozorišta iz Zenice 32. Proba izvedena četvrte večeri, dobar je primjer takve kazališne prakse.

„32. Proba“ otvara nam pogled u često skrivene i nedostupne predjelle kazališnog čina – ona nas postupno uvodi u sam proces nastanka predstave na način kako to samo „insajder“ može znati i prenijeti nekome van tog „posvećenog“ kruga, ona dakle na neki tajanstven i zavodljiv način „otkriva“ pozorište, ogoljuje proces rada na predstavi, ali i ulazi u nutrinu glumca, nastoji nam ga prikazati ne samo kroz njegov lik, kroz ulogu koju donosi na scenu, već nam ga daje cijelog, bez krinke koju nosi rola iza koje se uobičajeno skriva, sa svim njegovim osobnim strastima, nedoumicama, dvojbama, strahovima, svim onim što ga čini takvim kakav jeste. No, to nije sve, uz te dvije bitne karakteristike takvog jednog autorskog, istraživačkog pristupa u teatru, protagonisti i akteri ne zaboravljaju ni vrijeme, doba i mjesto na kojem i u kojem predstava nastaje te pomno izabiru neke neuralgične točke društva o kojima će beskompromisno iznijeti svoj stav i sud.

Zenička predstava, u svojim najboljim trenucima, upravo je na tragu takvog poimanja autorskog projekta u teatru. Ona je i potpisana kao „kolektivni autorski projekt“, taj kolektiv potpisuje i izbor scenografskih elemenata, kostima i muzike, redateljica je Lajla Kaikčija, dramaturginja Emina Omerović, igraju sebe i likove koje nose, vrlo razložno i sa punim glumačkim angažmanom: Enes Salković, Lana Delić, Nusmir Muharemović, Selma Mehanović, Zlatan Školjić i Andjela Ilić, koju nažlost, zbog bolesti, u Brčkom nismo mogli vidjeti. Mlada

dramaturginja Emina Omerović upravo taj kolektivni pristup u otjelotvorenu jednog pozorišnog akta smatra najuzbudljivijim: „Uživala sam upravo zato što materijal izlazi iz kolektivnog rada, treba osluškivati suradnike, ne smiješ nametati strukturu, a opet moraš osjetiti pravi trenutak kada su motivi izašli, kako ih povezati, i u tom smislu takav rad je izuzetno uzbudljiv. Tu se ti ne možeš unaprijed pripremiti, kako bi mi štreberi često htjeli unaprijed sve previdjeti, ali upravo se zbog toga desi neka nepredvidiva magija i izadju neki prelijepi trenuci koje niste niti očekivali. Mi smo se igrali s formom u kontekstu vremena u kojem djelujemo, neizvjesnog vremena, dakako, htjeli smo se poigrati i s probom kao komentarom gdje se trenutačno u tom vremenu nalazimo, predstava je to bez početka i bez kraja...“

Ključan doprinos glumaca u tom sagledavanja vremena i društva u kojem predstava nastaje izdvaja i redateljica Lajla Kaikčija: „Glumci su sami, iz svojih priča, polučili taj društveno-politički, socijalni kontekst, on je neminovan, on je sastavni dio svih naših života, i njihovih naravno, i bez obzira što mi demistifikujemo glumu i naš posao u cjelini, mi se borimo i sa njihovim privatnim frustracijama, strahovima, sa svim stvarima koje ih okružuju i koje su prisutne posebno u ovom trenutku.“

Taj štih, taj dodir i sudar s vremenom u kojem predstava nastaje, možda najbolje ocrtava nastupni monolog odličnog Zlatana Školjića: „Čitav svijet je stao. Ja šok. Nevjerica. Umiru ljudi. Ko sam ja da se osjećam kao da sam samo ja uništen i uskraćen. Kad je čitav svijet stao. Ko sam ja da se osjećam kao da sam samo ja prevaren kad je čitav svijet stao. Ja ne smijem da se tako osjećam. A osjećam se. I potiskujem to da me boli, i guši, i sve mislim proći će. A ne prolazi.“

Ili jedna druga, mala ali važna replika: „Kako je moguće da na sceni mogu sve, a privatno ništa. Šutim, trpim, boli me – a ništa.“

O tim dvojbama i nedoumicama, o snovima i javi, o strahu i nadi, bolu i patnji glumca i čovjeka nadahnuto govorи predstava „32. Proba“, kolektivni autorski projekt umjetničkog ansambla BNP iz Zenice.

POLOŽAJ GLUMCA I

„28. PROBA“ (ALIJAS „32. PROBA“)

Piše: Srdjan Vukadinović

Položaj glumca u savremenom društvu, a pogotovo u uslovima traumatičnih stanja, kakvo je epidemija globalnih razmjera, jedan je od strukturnih slogana pod kojima se održavaju XXXVII Susreti pozorišta /kazališta u Brčkom. Naime, pod motom „pozorište i mi u vremenu krize“ položaj glumca uz još neke izdvojene strukture je cjelina obuhvata.

Aktuelni trenutak globalne manipulativne krize i ono što glumce intrigira, što oni žele da rade, i kako se ponašaju u tim uslovim je bilo polazište komada „28.proba“ u produkciji zeničkog Bosanskog narodnog pozorišta.

Zapravo na festivalskoj pozornici u Brčkom je igrana predstava „32.Proba“, a „28. Proba“ je bila u momentu kada je izvršena selekcija XXXVII Susreta pozorišta/kazališta, u drugoj polovini oktobra 2020. godine. Tako da svaka repriza zeničke predstave predstavlja posebnu probu autorskog projekta, i u numeričkom nizu taj broj se povećava iz prikazanja u prikazanje. I u tom smislu ova predstava dobija stalnu scensku nadogradnju.

Predstava je kolektivni autorski projekat u režiji Lajle Kaikčije i bazirana je na konceptu glumačke komunikacije u kojoj su i oni autori tekstova. Iz koncepta razgovora, razmišljanja, promišljanja o smislu uopšte pozorišta danas, zatim o glumačkom poslu i glumačkom zanatu nastojalo se scenski ubličiti mnogo toga što se dešava poslije probe i kako se glumci ponašaju u tom svom opuštanju poslije zahtjevnog i napornog kreativnog posla. Vidljivo je na pozornici da su glumački protagonisti mnogo razgovarali i između sebe, ali i sa drugima o tome kako se ponašati „normalno“ u nenormalnim okolnostima.

Iz različite komunikološke osnove autorski tim projekta „32.Proba“, koliko ih je i izvedeno do festivalске predstave na XXXVII Susretima pozorišta/kazališta, izvukao je na čistinu i vidjelo ono što je po njima najzanimljivije i najprihvatljivije. Međutim, to što je uvršteno u „32. Probu“ ne znači da će se to naći i u „33. Probi“. Sigurno će tada biti nešto novo i nešto drugačije. Tako da se istraživački proces zeničke predstave i dalje nastavlja i nadopunjuje.

Priče koje su glumci prezentirali gledaocima su rezultat dugog scenskog i društvenog istraživanja. Učinile su im se važne u datom trenutku. Ali, su te priče bile zanimljive i intrigantne i za posjetioce. Izazvale su u svakom posjetiocu osjećaj aktivnog aktera u pandemijskim vratomljama koje su pogodile jedno društvo.

Vidljivo je da su glumački protagonisti vrlo uvjerljivi

i da su iskreni prema sebi. Precizno su dozirali važnost informacija koje saopštavaju prvo prema sebi, a potom i prema publici. U nesigurnim i neizvjesnim vremenima, koja su ionako bila prisutna i bez pandemije, pokušavaju pokazati da je sve to jedna otvorena struktura i jedan otvoreni proces koji se nastavlja. Kako onaj društveni, tako i stvaralački.

Predstava je tako zamišljena da nema ni početak ni kraj, kao ni precizno konotiranje vremena u kome žive i akteri, a i događaji. Tako da se i njen početak dešava s onog zadnjeg kraja u drugom prostoru mimo scenskog. Komad počinje dogadjanima poslije probe, gde se želi nastojati pokazati kako se glumci ponašaju i kako se opuštaju posle tog „scensko probnog iscrpljivanja“.

Predstava „28. Proba (odnosno 32. Proba)“ donosi i dio intimnih, dokumentarističkih i ličnih priča glumaca. Donosi i njihove lične želje, interesovanja, ali i probleme koji ih u datom trenutku provociraju. Glumica Andela Ilić koja je učestvovala i premijernom prikazanju, na Festivalu u Brčkom nije bila na sceni, jer je upravo u zdravstvenom smislu pogodjena pandemijom. Ali, njene kolege, glumci su donijeli na scenu njenu intimnu ispunjavajući i njene strahove.

Priče koje glumački protagonisti donose na scenu su njima jako bitne, ali ništa manje nisu bitne ni publici. Svako ko pogleda ovu predstavu može u scenskim pričama pronaći i djelić sebe. Kroz ove priče glumci se međusobno bolje upoznaju, ali i publika bolje upoznaje sebe.

Predstava je u potpunosti i demistifikovala glumački poziv. Pokazala je da su i glumci obični ljudi koji u trenutcima opuštanja poslije svoga rada na predstavi se ponašaju kao i svi drugi građani. Vrijeme provode na žurkama i zabavama, kolektivno se druže. Uspjeli su da pokažu sve mogućnosti i situacije kroz koje prolaze. Vidljivo je iz BNP-ovskog scensko istraživačkog projekta kroz koje sve faze glumice i glumci prolaze prilikom jednog procesa. Kao i šta je ono što njih provocira i koji su problemi sa kojima se susreću.

Projekti kao što je predstava „28. Proba, odnosno 32.Proba“ su izuzetno bitni u nesigurnim vremenima punim straha, u kojima su se autorska i glumačka ekipa odluče da poštujući sve preporuke izađu na scenu i naprave predstavu. Ovaj otvoreni radni i stvaralački proces u produkciji zeničkog Bosanskog narodnog pozorišta nastavlja da živi i spremjan je da ugradi u svoje teatarsko biće svaki novi komunikološki osnov interakcije glumaca i gledatelja.

КУЛУТРА ЋЕ ОПСТАТИ СВЕ ДОК ПОСТОЈЕ ОНИ КОЈИ СТВАРАЈУ КУЛТУРУ

Пише: Маја Ковачевић

Босанско народно позориште /БНП/ Зеница на Сусретима позоришта у Брчком два пута је освојило награду за најбољу представу, а прошле године и за најбољи текст. Поносан на успјех свог театра је директор Мирољуб Мијатовић, на ту функцију дошао је у марту ове године, у вријеме пандемије, али и када ово бх позориште обиљежава 70 година свог постојања.

Колико Вам је важно ушеће на фестивалу као што је овај у Брчком?

„Фестивал у Брчком је, у сваком случају, за БНП Зеница веома значајан управо због награда, али и због тога што БНП Зеница има добре представе које треба показивати и приказивати на фестивалима. Они и служе томе да би позориште видјело како је позиционирано у односу на остала позоришта и њихове репертоарске политике.“

У најнезахвалнијем периоду сте преузели функцију директора БНП-а. Колико је то Вама био изазов, а колико је била отежавајућа околност с обзиром на то да сте имали свезане руке за много тога?

„Оне су везане и дан данас. На ову позицију дошао сам почетком марта не знајући шта ће се дешавати не само у БНП-у Зеница, него у цијелом свијету. Прошиљање о репертоару прије и сад је јако тешко. Наша представа 'Проба' и говори о нашим страховима, о стресу свих нас који стварамо у позоришту, о нашим обичним свакодневним животима, до оних наших живота које публика очекује да види у ликовима у представама које правимо. Све оно што сада радимо и стварамо је у сваком дану и сату пробе велики изазов. Право да Вам кажем, сви смо у великому страху.“

Ово је и година јубилеја за БНП Зеница. Почекли сте то на најбољи начин премијером представе „Укулеле Џем“, у режији Дине Мустафића, а по тексту Алена Мешковића. Међутим, и тај јубилеј је остао у сјени ове пандемије.

„Наш 70. рођендан обиљежили смо 25. фебруара. Представа „Укулеле Џем“ је једна од наших највећих у посљедњих двадесетак година. И тај наш јубилеј јесте остао у сјени, али опет обиљежили смо га у том тренутку, мада нам је цијела сезона требала бити посвећена том јубилеју. Али, ето, кренули смо у нову позоришну сезону представом 'Проба'!“

Овом јубилеју посветили сте и фестивал драме који сте организовали онлајн, у мају.

„Два три дана пред почетак фестивала смо осмисли-

лили да иде онлајн и да буде посвећен бх писцима, првенствено драмским писцима. Концептуално га је уредила ове године наша редитељка Лаяла Каичкија. Нисмо хтјели да прекидамо фестивал.“

Радите на новој представи „Сакати Били“, Мартина Магдоне. На њој ради и гост из Србије. Шта још припремате?

„Да, гост је Предраг Штрбац. Већ 15 дана трају пробе, тако да половином децембра, ако све буде у реду, очекујемо премијеру. Припремамо још једну Омладинску представу, а од јануара би се на репертоару требала да нађе и једна комедија.“

Имате ли поруку за крај овог разговора?

„Кулутра нам треба. Кулутра ће опстати све док постоје они који стварају културу, док постоје креативни сарадници, као што су, првенствено у позоришту глумци, редитељи, драматурзи, сценографи, костимографи, сви они који су најзаслужнији да публика види једну позоришну представу.“

PANDEMIJA JE BILA KAO MRAČNI REDITELJ SVE VRIJEME RADA NA PREDSTAVI

Razgovarao: Suvad Alagić

Četvrte takmičarske večeri nastupilo je Bosansko narodno pozorište iz Zenice sa predstavom "32. proba", koja ujedno predstavlja prvi ovosezonski projekt ove pozorišne kuće u pandemiji koronavirusa. Predstava ima više umjetničko- provokativnih specifičnosti i odlika, a jedna od njih je da predstava svaki naredni put ima novi naziv, tako da je u izjavi medijima rediteljica predstave Lajla Kaikčija kazala da je ova predstava ustvari otvoreni radni proces te da je njena večerašnja repriza nositi naziv "32. proba".

Poštovana i cijenjena rediteljice Lajla Kaikčija, hvala vam što ste došli u Brčko na Festival pozorišta/kazališta , i može li odmah u startu pojašnjenje o naslovu predstave "28. proba"!?

Hvala što smo pozvani. U Brčkom ćemo igrati 32. Probu. Dakle, zamisao je bila pristupiti predstavi kao životom i otvorenom radnom procesu, sklonom promjenama u zavisnosti od trenutka u kojem se predstava igra. Željeća sam predstavu bez tačno definisanog početka i kraja, što je blisko trenutku i okolnostima u kome je predstava nastajala i koji živimo. Evo kod vas, nažalost, igramo predstavu bez jedne glumice, ali to su okolnosti koje smo uzimali u obzir da su moguće i prilagodjavali se njima. To nije baš uobičajeno za druge predstave koje sam radila.

Kad je u pitanju BH-teatar, ovo je ipak novina i u tehničkom, idejnom, pa i sadržajnom dijelu predstave. Slažete li se sa tom konstacijom?

Koliko ja znam, ništa slično se kod nas nije radilo, možda i grijesim, ali namjera nije bila raditi po svaku cijenu nešto drugačije, već su same okolnosti nametnule razmišljanje o ovoj vrsti koncepta.

Kako su glumci, i svi drugi akteri, do sada reagirali tokom stalnog rada na predstavi?

Glumcima, glumicama i ostalim saradnicima/cama se ideja mnogo svidjela, iako je postojala na početku određena bojazan kako će to na kraju izgledati i kako će to publika prihvati. Ipak, među nama je vladalo veliko međusobno povjerenje što je preduslov za pomjeranje naših granica i za izlazak iz komfor zone svih nas. Tako i nastaju posebne predstave.

Kako publika reagira, obirom na ovakav pristup stvaranja drame, i mada umjetnost, a kazalište pogotovo, ne bi trebalo da poznaje okvire, ovdje se već dugo živi, radi i razmišlja u stereotipima?

Do sada nas je imala prilika vidjeti samo zenička publika i reakcije su odlične. To je publika koja raste i razvija se uz naše pozorište koje je posljednjih 10-15 godina imalo toliko raznolik, moderan, progresivan repertoar, tako da nas zaista dobro prate u onome što radimo. Važan je taj segment razvoja i rasta publike, a za to je bitan kontinuitet dobrih predstava.

Koliko je pandemija uticala na rad na predstavi?

Pandemija je bila kao mračni reditelj iz sjene sve vrijeme rada na predstavi. Ni jednog trenutka nisam imala osjećaj da samo ja režiram, već i neko pored mene koji mi stalno nešto diktira i ruši planove. To je bila zaista neopisiva i toliko nepredvidiva situacija, koja je sa druge strane izrodila kod svih nas inat, želju i nove alate, da sve uspješno dovedemo do kraja. A nije se činilo da će biti moguće.

U Brčkom ćete igrati u dvorani Doma kulture, ali bez publike. Vaše kolege iz teatra koje sam intervjuisao, kažu da je to veliki hendikep za predstavu?

Zao nam je da u Brčkom igramo bez publike, posebno ovu predstavu koja je zasnovana na toj direktnoj komunikaciji i reakciji publika-glumci. To će sigurno biti hendikep za nas, ali pokušaćemo se prilagoditi i toj nesretnoj okolnosti. Smisao nastanka svake predstave i jeste da iskommunicira sa publikom, ovdje taj smisao nestaje, ali naša prednost je što smo još na Probi, pa ćemo se tako i ponašati, glumci i glumice će se obraćati dramaturginji i meni kao što su činili i tokom procesa.

I za kraj, Vaša poruka publici i akterima 37. Festivala pozorišta/kazališta u Brčkom?

Šta u ovom trenutku poručiti osim poželjeti svima dobro zdravlje, ogromno strpljenje da prebrodimo svi period koji je pred nama, uz nadu da se sljedeće godine vidimo u normalnim okolnostima uživo i da zajednički slavimo život i teatar.

SVAKA KRIZA NAS TJERA DA PREISPITAMO SAMI SEBE

Razgovarala: **Andelka Đurić**

Emina Omerović, jednom riječju, vrlo autentičan i inspirativan mladi dramaturg. Podjelila je sa nama svoj rad koji je vezan za predstavu Bosanskog narodnog pozorišta iz Zenice, koja je odigrana četvrte večeri u Brčkom, ali i svoja razmišljanja i shvatanja, koja kada ih pročitate, nagone na vjerovanje da BiH prostor ima vrlo nadarene i marljive mlade umjetnike, koji odišu posebnom energijom, onom pokretačkom. Uvjerite se i sami!

Vi potpisujete dramaturgiju predstave pod nazivom „32. Proba“ Bosanskog narodnog pozorišta iz Zenice i ovom prilikom da podsjetimo naše čiotaoce da je predstava najavljenja pod nazivom „28. Proba“, a sada se promijenio u „32. Proba“. Šta se zapravo krije iza tog, posve, mističnog naziva? Šta ste sve istražili radeći na ovom pozorišnom komadu, a da je vrijedno pomena?

Iza naslova se krije prosto naša želja da radimo i da ne odustajemo unatoč svemu. Naslov se mijenja, tako da smo na festivalu zapravo imali priliku pogledati 32. probu. Ovakvim naslovom htjeli smo osvijestiti neizvjesnost s kojom se trenutačno svi borimo i nemogućnost da stavimo točku na i, definiramo početak i kraj. Fokus je na radnom procesu i otvorenoj formi kako bismo mogli intervenirati unutar nje, nekad zato što ćemo to neplanirano morati napraviti, ali i kako bismo mogli mijenjati ma-

terijal ukoliko nam se u budućnosti javi potreba za time. Svaka kriza nas tjera da preispitamo sami sebe, pa smo tako i mi krenuli od nas samih i zapitali se što u ovakvoj situaciji možemo i trebamo ponuditi našoj publici?

Kako pandemija diktira tok događaja u svakodnevnom životu i Vi ste osluškivali ljudske potrebe i do kakvog ste zaključka došli?

Nismo pokušavali doći do nekih zaključaka, već smo se prepustili silnim pitanjima i sumnjama koji su nas čini mi se više nego ikada pratili u procesu. Po ko zna koji put, osvijestili smo ljepotu pozorišta kao mjesta trenutka i susreta te koliko nam fali komunikacija s publikom. Željeli smo podijeliti s našom publikom sreću i zahvalnost što uopće radimo u ovako teškim vremenima te pružiti im nadu.

Kao mlad dramaturg, koliko Vam je teško ili lako da sprovedete u djelo svoje umjetničke ideje? Šta je Vama zapravo najveća inspiracija u radu?

Kao i svaka mlada osoba koja voli ono što radi i želi dati svoj maksimum, borim se sa samom sobom, svim svojim nesigurnostima i sumnjama. Međutim, imala sam neizmjernu sreću da radim i učim od iskusnih i cijenjenih kolega, te naučim prihvatići sve to kao dio sazrijevanja i prestanem se bojati rada, već nerada. Najveća inspiracija su mi ljudi; bilo da je riječ o mojim najbližima ili sugrađanima ili pak mojim kolegama od kojih učim kako ispričati sve važne priče koje nas okružuju.

Kako komentarišete tezu - dramaturgija nekad i sada?

Definitivno je uzbudljivo promatrati kako se pozicija dramaturga mijenja, granice se pomjeraju, no to isto možemo reći i za sve ostale profesije u pozorištu. Suština ostaje ista, to je i dalje potraga za smisлом, pokušaji da ispričamo priče o suštini čovjeka i da u konačnici razumijemo sami sebe.

Rođeni ste u Zagrebu, a sada je Vaša adresa u Sarajevu, a znamo da svaka promjena budi u čovjeku emocije. Šta se to u Vama promjenilo do sada i do kakvih ste shvatanja došli? Da li su Vam ta shvatanja dobri saveznici u životu?

I Zagreb i Sarajevo su me oblikovali i naučili mnogo toga, prije svega da se ne bojam promjena, da su one sastavni dio života i da bez obzira gdje se nalazim, pokušavam biti najbolja verzija sebe.

Planovi za naredni period?

Ja sam ozbiljno shvatila lekciju 2020. godine, tako da trenutačno ne planiram mnogo unaprijed.

Savjet mladim ljudima, kako se izgraditi u bosanskohercegovačkom društvu?

Teško je to pitanje, na koje sumnjam da još uvijek imam odgovor s obzirom da se i sama borim s tim procesom. Mislim da nam svima s vremena na vrijeme treba podsjetnik da ne smijemo odustati od sebe i svojih snova bez obzira u kojem se društvu nalazimo. Društvo nam može biti poticaj ili prepreka, ali na kraju je ipak do nas.

Ima li dovoljno mjesta za umjetinke u BiH?

Mnogo iskusniji i pametniji od mene već godinama upozoravaju na nedostatak potpore kulturi, a oni koji bi to trebali čuti uspješno ignoriraju. Nažalost, odgovor na ovo pitanje nam je i previše jasan jer ga slušamo iznova i iznova. Ono što bih ja voljela naglasiti jest da ima potrebe za svim umjetnicima u BiH. Svima onima koji se trenutačno bore za opstanak naše umjetničke scene, mladima koji se tek uspostavljaju, kolegama iz regije, Evrope i svijeta.

Svi ti umjetnici su prijeko potrebni i mora biti mesta za njih, ako želimo da se naša umjetnička scena razvija, a samim time i naše društvo. Kulturni napredak je ne-

odvojiv od napretka društva u cijelosti, koliko god se to ignoriralo i zanemarivalo.

Biografija:

Emina Omerović je rođena 1992. u Zagrebu. Teatarske početke ostvaruje kao član Učilišta Zagrebačkog kazališta mladih te sudjelujući u radu teatra Tiren. Diplomirala je na Akademiji scenskih umjetnosti u Sarajevu, Odsjek za dramaturgiju. U sklopu istraživanja za njen diplomski rad nastala je forum predstava "Samo probaj reći" kao dio programa Teatarski Opervatorij Sarajevskog ratnog teatra SARTR. U pozorišnoj sezoni 2016./2017. radila je na dvije teatarske predstave Bosanskog narodnog pozorišta Zenica kao dramaturg. Prva je "Nakaze" Lutza Hübnera u režiji Emina Hajrića, a potom "Moja fabrika" nastala prema knjizi Selvedina Avdića u režiji Selme Spahić. U pozorišnoj sezoni 2017./2018. radila je kao dramaturg na predstavi "Bog pokolja" redatelja Emina Hajrića u produkciji Narodnog pozorišta Mostar. Na regionalnom konkursu Hartefact dobila je specijalno priznanje za dramski tekst „Sve to je iz kuće“.

IVO PODNEBLJE NE RAZUMIJE DA SU UMJETNOST I KULTURA DIJELOVI IDENTITETA

Razgovarala: Alma Kajević

Jedan od najnagrađivanih glumaca nove generacije u BiH Enes Salković u Brčko - grad teatra je stigao sa Bosanskim Narodnim Pozorištem Zenica, sa predstavom pripremanom u doba pandemije i posebnih epidemioloških mjera.

Kakva je predstava 32. Proba? Kako je igrati u predstavi otvorenog tipa, bez nametnutog teksta?

To je predstava koja je apsolutno naša i tu mislim na nas glumce. Najveća odgovornost, kada je u pitanju ova predstava, je na glumcima jer smo dobili apsolutnu slobodu. Redateljka nam je postavila vrlo jednostavno pitanje, a to je šta mi želimo kao glumci, šta bi mi to radili. I tu je bilo svega - Šekspira, Molijera, Majke Tereze... Moja deviza je bila da pokušam ljudi nasmijati, da uradim nešto što će ljudi zapamtiti. Neko drugi od kolega je imao neku drugu želju. Nas šest zapravo imamo svoje voditelje, afinitete i želje ali smo imali slobodu da radimo ono što volimo i želimo. Hvala redateljici na tome jer joj je ideja odlična. Doduše, jesmo upali u zamku sa mnoštvom ideja jer sa svime treba izaći na scenu. Drugačije je kada glumac dobije gotov tekst. Mora ga naučiti i onda ide raditi u nekoj sigurnoj zoni. U ovom slučaju sve je na glumcu, da odluči šta bi rekao publici, šta bi rekao o današnjim društvenim okolnostima. Ovo je definitivno jedan od uzbudljivijih procesa, provokativnijih svakako. Ja sam presretan jer smo uspjeli napraviti predstavu, s obzirom na koronu i cjelokupnu situaciju. Raditi u situaciji u kojoj uvijek razmišljate o tome da li je neko bolestan, vodeći računa o epidemiološkim mjerama, nije nimalo jednostavno ali smo uspjeli nekako izgurati sve to. Napravili smo predstavu i ja itekako stojim iza nje. Uživam igrati tu predstavu kao rijetko koju. Nažalost, jedna od kolega koja igra u predstavi nije sa nama u Brčkom, ali mi smo na početku računali i na takve situacije, tako da predstava može biti nastavljena jer će je zamijeniti neko od nas.

Dakle, u takvim situacijama neko drugi preuzima ulogu na svoj način. To znači da nijedna predstava nije ista. Kako probate? Kako izgleda proba 32. Probe?

Svaki puta drugačije, jer imamo slobodu da mijenjamo. Svi tekstovi su naši. Svi smo mi pisali svoje tekstove. Postoje neki momenti poezije koji su ubaćeni ali 99 % je naše. Sve su to naša razmišljanja, sa dosta slobode da kažemo ono što u tom trenutku smatramo da je bitno, naravno u okvirima predstave.

Za Vas kažu da ste naš najnagrađivani mladi glu-

mac. Okitili ste se brojnim nagradama sa brojnih festivala, pa i ovog našeg u Brčkom. Koliki vjetar u ledā daju te nagrade?

Ja jesam dobio dosta nagrada i priznanja, ali ako ču biti do kraja iskren jedini benefit sam imao od onih finansijskih nagrada jer sam njima riješio neke egzistencijalne probleme. Dakle, osim nagrade iz Brčkog i nagrade Sterijinog pozorja, nikakvog benefita nisam imao. Svaka vrsta afirmacije mladog glumca, iako ja nisam tako mlađi glumac kako me vole nazivati, izostaje u ovoj državi. Ovo podneblje ne razumije da su umjetnost i kultura dijelovi identiteta. Kada nemate identitet onda ne postojite. Mene je gospodin Tomislav Nikolić, tadašnji predsjednik Republike Srbije, pozvao na svečanost povodom Dana državnosti, kao dobitnika Sterijine nagrade. U Bosni i Hercegovini niko nije napisao niti jedan tekst, niko se nije osvrnuo na činjenicu da je neki Enes Salković, god on bio, dobitnik nagrade koja je nekad nekome nešto vrijedila i bila značajna. To je razočarenje, jedan knock out koji vas postavi na mjesto gdje zapravo jeste u ovoj zemlji. Da se razumijemo, ne mislim ja da sam bitniji i značajniji od bilo kojeg rudara, medicinske sestre ili bilo

koje druge osobe koja se bavi nekim poslom, ali shvatite da su umjetnost i kultura na margini.

Kako je onda raditi u takvim uslovima?

Ja svoj posao radim maksimalno profesionalno i posvećeno ali ne očekujem ništa. Volim svoj posao i najsjetnija sam osoba na svijetu kada stanem na scenu, kada radim i igram predstavu ali nekih velikih očekivanja nemam. Gledam na sebe kao na bilo kojeg drugog zanatliju jer gluma je zanat. Trudim se da to bude maksimalno posvećeno. Nekad je to odlično, nekad dobro, nekad malo manje dobro. Gluma je zapravo samo moj posao.

Zar nema ljubavi u tom poslu?

Ima, naravno. Da se ne bavim ovim bio bi čovjek koji nije ispunjen. Ovo me čini potpunim, definiše me kao Enesa Salkovića, uz sve društveno-socijalno-ekonomiske anomalije u kojima živimo. Ipak, ovo je zanat koji me upotpunjava i koji mi omogućava da sa svojom porodicom i priateljima provodim kvalitetno vrijeme. Ja sam osoba koja voli da demistifikuje glumu. Ovo je posao kao i svaki drugi. Da li ga radite dobro ili loše to vidi publika. Ne volim da pravim od glume nešto što ona nije. Glumac treba da radi najbolje što zna i može a publika je ta koja daje konačni stav da li žele ili ne žele da dolaze na predstavu. Meni je najveća sreća i zadovoljstvo kada mi neko od publike kaže da je došao u teatar jer je gledao neku predstavu, pa ga je to ponukalo da opet posjeti pozorište.

Šta je, po Vama, teatar danas?

Ja sam mišljenja da je teatar kod nas odavno izgubio moć da mijenja neko stanje. Teatar u BiH danas mora omogućiti ljudima da se zabave, da se nasmiju i opuste.

Naše društveno, političko, socijalno i ekonomsko okruženje je toliko sivo da teatar u tim okolnostima ne treba to afirmisati nego treba da bude sasvim suprotno, da relaksira. Tako razmišljam danas. Ne znam hoće li tako biti za pet ili šest godina. Dosta komuniciram i sa publikom i sa ljudima koji dolaze u teatar. Svi oni danas ne žele velike poruke i odgovore u teatru. Teatar je nekada bio jako moćan i bio je oružje kojim se moglo manipulisati. Danas ne. Danas to čine neke druge stvari. Tetar je danas, u BiH, u najpozitivnijem smislu, katarza koja će omogućiti ljudima da se zabave, opuste, relaksiraju i dođu kući s mišlju kako im je dobro bilo u teatru.

Mnogo ste radili i u inostranstvu. Možete li napraviti komparaciju između teatra kod nas i teatra u zemljama koje su ipak razvijenije od naše države?

Radio sam i u inostranstvu i to mi je veoma drag. Znate u čemu je jedina razlika? U tome što na zapadu svaka osoba, od portira do direktora pozorišta, radi svoj posao posvećeno i profesionalno i samo to radi. Kod nas to nije tako. a trebalo bi. Svako bi trebao samo da radi svoj posao kvalitetno i predano jer je to veoma bitno, pogotovo u teatru. On je kao lanac i jak je koliko i najslabija karika u lancu. S druge strane, ja imam sukobe sa nekim kolegama koji smatraju da dekorateri ili čistačice nisu naše kolege. Smatram da jesu jer svi radimo u jednoj kući. A situacija u društvu je takva da nemate pojma da li taj dekorater ili čistačica možda ima završena dva-tri fakulteta, ali ih je život natjerao da rade posao koji rade. Zato ne treba umanjivati ničiji posao, ničiji zanat. I gluma je zanat, a umjetnost postaje u momentu kad vi svoj zanat dovedete do savršenstva. A to su, da se ne zavaravamo, rijetke situacije.

PRIPREMAJUĆI PREDSTAVU BILI SMO SVJESNI DA SE ODGOVORI NA NEKA PITANJA VEĆ SUTRA MOGU PROMIJENITI

Razgovarala: Sanita Jerković Ibrahimović

S obzirom da se radi o otvorenom radnom procesu koji nema ni početak ni kraj, a koji čini predstavu sklonu izmjenama iz izvedbe u izvedbu, bez zadatog teksta, kako ste kao glumica prihvatali tu ideju?

Krenuli smo od onih osnovnih pitanja - o glumcu, zanatu, o tome šta pozorište znači danas - baš u ovom trenutku, u ovom "novom normalnom", šta je to što zanima nas, a šta publiku... na čemu nam je fokus. Svjesni da se odgovori na neka pitanja već sutra mogu promjeniti. U ovim nesigurnim vremenima prolazimo kroz razna emocionalna stanja, koja se brzo smjenjuju i samim tim mijenja nam se i fokus i zato ovakav koncept. Vrlo zanimljivo, neočekivano i za glumca jako inspirativno.

Sa pojavom pandemije sve se promjenilo, pa tako se smanjio i broj kulturnih događaja. Kako ste vi u Zenici pripremali ovu predstavu, može li se reći da je to bio i psihoterapeutski rad, odnosno da se istraživalo kakve potrebe su ljudi u ovo neizvjesno vrijeme?

Za vrijeme "prvog vala" pandemije, kao i svugdje i kod nas su se aktivnosti obavljale online. Tako se održao i festival BH drame, govorili smo poeziju, čitala sam priče i bajke za djecu, puštale su se predstave ali ništa

ne može da zamjeni živu razmjenu energije sa publikom, ona je element bez kojeg teško možemo da funkcionišemo.

I nakon mjeseci i mjeseci ne stajanja na sceni, desio se rad na ovoj predstavi, koji je zaista imao psihoterapeutski učinak na sve nas. To je bila naša potreba - da ponovo stanemo na daske koje život znaće. Ovo "novo normalno" vrijeme nas uči o snazi sadašnjeg trenutka i ako smo možda na prve probe donosili neke prikrivene emocije straha i neizvjesnost, trudili smo se da se od toga očistimo i da donešemo radost i smijeh kao poklon nama samima, a u konačnici i publici umjesto zagrljaja. Naravno, progovaramo i o onoj "drugoj strani medalje" - o strahu i neizvjesnosti svakodnevnice. Treba istaći i da uspješno plešemo po oštaci između fakcije i fikcije.

Jeste li pronalazili bitne priče za sebe tokom rada na predstavi, ili su to samo priče bitne za publiku?

I jedno i drugo. Koliko god da su priče lične i vaše, uvijek postoji neko iz publike ko će prepoznati u njima i dio sebe i svog života. Na primjer u jednom trenutku progovaram o svom problemu sa znojenjem. Mnogo ljudi mi se javilo i reklo da imaju isti problem ali da nikada o njemu nisu progovorili, većinom zbog stida. Lakše je kada znaš da nisi sam.

Predstava je u oktobru imala premijeru, kakve su bile reakcije publike, odnosno i reakcije publike na slijedećem izvođenju?

Predstava je jako lijepo prihvaćena od strane publike. Čuju priče o glumcima iz vizure glumaca, o našim svakodnevnim problemima sa kojima lako mogu da se poistovjetete... "Proba" je red suza i red smijeha.

Na 27. Susretima pozorišta BiH u Brčkom 2010. dobili ste Nagradu za najbolju žensku ulogu (nagrada žirija publike) za uloge Mine, Ksenije i Svetlane u predstavi *Bizarno Ž. Hubača* u režiji P. Kaukova. Koliko su Vam bitni Susreti i nagrade koje dobijete?

Nagrade se lijepe, kad se dese - one su svojevrsna potvrda rada i truda ali nagrada je i svaki uzdah, smijeh i aplauz publike. Čest sam gost Susreta i volim doći u Brčko.

Proba počinje, proba se nastavlja!

Razgovarao: Dejan Jovičić

Na podijumu brčanskog Doma kulture, treće programske veče, predstavom „32. Proba“ obilježilo je Bosansko narodno pozorište iz Zenice. Po mnogo čemu atipičan kolektivni projekat, teži ekspanziji kulturno-umjetničke svijesti u posrnuloj društvenoj zajednici. Inovacije u izvedbenom procesu, na sebi svojstven način dočarao je i mladi glumac Zlatan Školjić. Rođeni Zeničanin oba ciklusa školovanja na Akademiji dramskih umjetnosti, apsolviraо je u Tuzli.

Vaše impresije sa ovogodišnjih Susreta?

Skoro svake godine sam gost na ovom festivalu. Ovo je jedini festival u državi koji posjeduje i te novčane nagrade. Meni nije bitan novac koliko govor ljudi da ovdje cijene kulturu. Drago mi je da su organizatori i ove godine, unatoč ovim okolnostima koje nas maltretiraju, uspjeli da održe ove Susrete, da ih organizuju i nadam se, privедu kraju u najboljem redu.

„32. Proba“ predstavlja otvoren proces, bez zadatog dramskog teksta. Koliko je važno samo promišljanje u pozorištu, u ovim izuzetno zahtjevnim vremenima?

Veoma je važno promišljanje jer je ova situacija dovela do pitanja koliko je kultura uopšte potrebna našem društvu. Mi smo radeći ovu predstavu, shvatili da jeste potrebna jer smo ovu predstavu igrali tri puta u Zenici i tada smo shvatili da kultura ipak treba ljudima, bez obzira koliko je stanje nezgodno. Ljudi i dalje imaju potrebu da čuju živu riječ i da vide predstavu. To nam je vratile nadu da ono čime se mi bavimo ipak ima nekog smisla i da ljudi znaju prepoznati naš trud.

Definišući „32. Probu“ kao kolektivni istraživački proces, koje su po Vama prednosti tog istraživačkog duha u poređenju sa konkretnim zadatkom na sceni?

Specifičnost ovog projekta je u tome što je radni nalog ove predstave bio „Šta glumice i glumci žele?“. Ovo je prvi projekat svima nama u kojem smo imali apsolutnu slobodu da radimo šta želimo i da se publici potpuno otvorimo i da im kažemo svoje neostvarene želje. To smo pokušali u ovih sat vremena da svrstamo i da svako dobije svoj prostor. Ovo je prva predstava u kojoj sam bukvalno radio šta želim. Pisao sam tekst za sebe, sve ono što vidite u predstavi je rezultat našeg rada. To je plod našeg pisanja kojim se ne bavimo ali se ovog puta ispostavilo da znamo, pored igre, nešto i napisati. Ovo je sigurno jedna od najkreativnijih predstava koju smo radili i u kojoj smo dobili priliku da kažemo ono što baš želimo da kažemo, pošto kao glumci u zadatim temama nemamo toliko slobodu govora.

Šta vas je opredijelilo da baš gluma bude Vaš životni poziv?

To je pitanje na koje ja često mijenjam odgovor. Već šest godina se profesionalno bavim glumom. Uvijek se vratim na to da me život, sudbina i moj usud uvijek vrate na glumu. Kao mlađi nikada nisam razmišljao o tome, jednostavno sam se pronašao u pozorištu. Čudan put koji me je prije Akademije doveo glumi. Prije toga se nikada, ni profesionalno a ni amaterski, nisam bavio glumom. Jednostavno me je vuklo da stanem na scenu i to me čini izuzetno srećnim čovjekom.

Sa profesionalnog aspekta, kakav je život pod maskama u pozorišnom okruženju?

Skoro pa nemoguć. Gluma je kolektivni čin i ono što je najljepše u glumačkom pozivu jeste ekipa sa kojom saradjuješ. Mi toliko puno radimo da smo postali porodica. Poznajemo i vrline i mane svakog pojedinca. Sa maskama i distancicom pozorište počinje da gubi najljepšu crtu a to je vezivanje glumaca, reditelja i svih ljudi u pozorištu. Kako vrijeme odmiče, unatoč maskama mi opet uspijevamo. Imali smo skoro jednu premijeru, sada radimo novu predstavu. Držimo distancu, nosimo maske ali ne na sceni kada igramo. Upsjeli smo naći metu i način da opstanemo. Pozorište, kroz istoriju, uvijek je nalazilo načina da preživi. Tako će biti i ovaj put.

ВОЛИМ УЛОГЕ СА ЈАКИМ ПОРУКАМА

Разговарала: Миљана Ђурђевић

Лана Делић, глумица Босанског народног позоришта у Зеници, улогама приступа без трунке извјештачности, сујете или охолости. Каже да јој је свака представа значајна подједнако, јер је у сваку уложила рад и добила резултат, који је некада бољи, а некада лошији. На овогодишњим Позоришним сусретима у Брчком игра у представи “32. Проба”.

Свако од глумца у овој представи износи неке своје проблеме и дилеме о времену кризе у којем живимо. Шта је то што је вас као човјека, али и као умјетника провоцирало и како сте се ви поставили према улози коју играте?

Већ пар година имам потребу да кроз позориште проговорам о стварима које нас се тичу и о којима не говоримо, које су табу теме. Искористила сам прилику да говорим о самохраним мајкама. Тема која се никога не тиче уколико нисте самохрани родитељи. Та тема је заборављена, склоњена у страну, а јавност не зна мајке породиље зарађују 9,5 марака мјесечног дохотка за дијете. Мене је та чињеница годинама мучила и нисам знала како да покушам да мијењам систем, јер свјесна сам чињенице да појединачни никако не може до те мјере то да промијени. Искористила сам прилику у једној сцени у овој представи да нешто кажем, па можда неко чује ко има ингеренције да нешто промијени. Ухватила сам се за ту тему самохраних родитеља јер сматрам да је страшно то што се данас никога ништа не тиче и колико смо заокупљени својим проблемима. Немамо времена нити имамо емпатије према другим, другачијим...

У представи се дотичете и тежине глумачког позива?

Заправо јесте јер има сегменте који показују колико је тежак глумачки позив, колико се крви и зноја проспе, колико нема новца за театар. Многи не знају да глумци у театру раде на минусу, без гријања и многи нас виде само као неке кловнове и забављаче који ту нешто играју и забављају људе око себе и можда пренесу неку поруку.

Ова представа је без почетка и краја како би сте ви окарактерисали свој лик?

Ту је негде танка линија између лика и онога што ми јесмо. Представа је по мени постављена обрнуто: од краја према почетку. Идеја је да се публици прикаже бар један дио глумачког заната, односно како заправо настаје представа. Када су у питању ликови то су неке наше приватне приче које су само плавајаште, а затим се иде у фикције односно прави се микс имеђу стварности и лажи. На публици је да одлучи да ли ће вјеровати и да ли их се та прича тиче. Генерално су узете приче из наших стварних

живота. Покушавамо да приближимо публици чињеницу да наши животи нису као на филму и да смо и ми само људи који имају приватне животе, да имамо своје обавезе, страхове, предасуде, да покушавамо да мијењамо себе и да оно што мучи и убија обичног човјек убија и нас. Представа комуницира са публиком јер се тиче већине.

Представа се на почетку звала “28. Проба”, сада је већ “32. Проба” колико се ова вечерашња разликује од представе коју сте први пут играли?

Заправо не пуно, али остављено је тако да се увијек може мијењати. Ми вечерас играмо без једне колегинице коју мијењамо. Пошто је концепт такав какав јесте, кроз наше исповијести остављено је да се крај може мијењати, да то буде проба. Мијењати се може и сам назив, али костур остаје исти.

Да ли Вам представља проблем што вечерас играте без публике, односно, пред само неколицином оних који имају прилику присуствовати представи?

То ми звучи занимљиво на нивоу експеримента, али представа је врло занимљиво направљена и мислим да нам то може ићи у прилог. Ја се радујем чисто са глумачке стране да видим како се сналазим са свим тим.

Које улоге највише волитеigrati?

Увијек бирам и добијам јаке ликове који проговарају о неким правима. Нисам фемнисткиња, али видим сцену као платформу где могу пренијети неку поруку. Гдје могу дати подшку женама не само о женским птањима него генерално о стварима које нас се тичу. Не морају бити позитивци или негативци битно ми је да је остављена јака порука .

GLUMCU KOJI RADI JE TEŠKO, A GLUMCU KOJI NE RADI JE HILJADU PUTA TEŽE

Razgovarala: Danijela Regoje

Vaša predstava je izvedena pod nazivom „32. proba“ iako je na premijeri to bila „28. proba“, ali koncept predstave je takav da se sa svakim izvođenjem povećava i broj proba, da predstava bukvalno i nastaje tokom svakog igranja, pa tako na neki način dobija i novu dimenziju. Je li se i koliko toga promjenilo od 28. do 32. probe?

Pa mišljenja sam da svaka predstava u principu raste sa brojem igranja, tako da je logično da i ova raste. Međutim, ono što je specifično za ovu predstavu jeste da smo je mi pripremali i igramo je u okolnostima pandemije covid-19 i dok smo pripremali ovaj komad razmišljali smo šta ukoliko se dogodi da neka od glumica ili neki glumac ne budu s nama, jer su zaraženi. Šta ćemo onda? I u ranoj fazi rada na ovoj predstavi smo se dogovorili da ukoliko se to dogodi, mi ćemo raditi i praviti takvu predstavu da tu glumicu ili glumca možemo zamijeniti. I upravo to nam se dogodilo prilikom ove izvedbe. S nama, nažalost, nije Andjela Ilić koja je zbog bolesti ostala u Zenici i to je ono što najbolje opravdava tu našu priču da je ovo predstava koja se iz igranja u igranje mijenja. I tako smo je ovdje u Brčkom prvi put igrali bez jedne glumice, međutim, kompletan tekst koji ona govori u predstavi preuzeli smo mi, ostale kolege. Prosto mislim da je ovo neko drugačije vrijeme, neko „ratno stanje“, gdje su glumci, umjetnici, teatarski radnici neka vrsta umjetničke čete. Mi moramo da radimo zato što upravo na taj način mi dajemo neku nadu, želju, katarzu svim ljudima da nekako istrajemo, izborimo se i na kraju pobijedimo.

Predstava je nastajala pod radnim nazivom „Šta glumci žele“, pa je li ovo onda predstava o njihovim željama?

Mi smo na početku donosili monologe, scene, govorili koji su to komadi i likovi koje bi mi voljeli da igramo na sceni. Međutim, kada izdvojite naprimjer jedan monolog iz Šekspirovog „Hamleta“ on sam po sebi nije dovoljan i nije, da tako kažem, dovoljno reprezentativan za glumca, kolektiv. I onda smo vrlo brzo odustali od toga, ali suština ostaje „šta glumice i glumci žele“. Oni žele da rade, jer glumcu koji radi je teško, a glumcu koji ne radi je hiljadu puta teže.

Ovaj komad čini i dio intimnih, dokumentarističkih priča. Šta ste vi svoje utkali u nju? Šta vas umjetnički provokira?

Pa jako me provocira... Mislim nama glumcima vrlo često postavljaju pitanje „zašto ste upisali glumu“. I kada ste mlađ glumac pronalazite razne odgovore na to pitanje, međutim, kada prođe desetak, petnaest godina, koliko je meni već otprilike prošlo, onda počinjete razmišljati o suštini bavljenja ovim poslom, o suštini glume, umjetnosti, bivstvovanja uopšte na ovom svijetu, da tako kažem. I zaista dođete do toga da je ovaj posao na jedan određeni način bijeg od stvarnosti. I publika kada dođe u pozorište bježi od stvarnosti, srove realnosti i ulazi u neku iluziju koja može biti gora od realnosti, ali oni to prihvataju kao neku iluziju, kao nešto što se ne događa

njima sad, u ovom trenutku. Mada je vrlo često to upravo tako. To je ono o čemu ja pričam i što ja intimno dijelim. s druge strane ja sam neko ko je rođen u Zavidovićima, u jednom malom mjestu, i bio sam prvi u istoriji te općine, grada, koji je upisao Akademiju scenskih umjetnosti u Sarajevu. Kada sam došao u Sarajevu pitalu su me, ali bukvalno, „majke ti, otkud tebi, iz Zavidovića, ideja da upišeš glumu?“. I govorio sam o tome da sam ja neko ko je uvijek „od“, a nikada „iz“. Gdje god sam došao, to je jednostavno taj neki moj usud, da tako kažem, da sam ja neko ko stalno seli iz grada u grad. Uvijek sam neko ko je došao negdje, nije iz tog grada, iz tog mjesta, nego je sad tu došao i vidjećemo koliko će tu ostati. To je ne-kako onaj dio o kojem sam ja pričao i koliko je to teško mladom glumcu, mladom čovjeku, kada se mora tri puta više truditi da bi ga okolina, sredina, kolegice i kolege prihvatali.

Ovdje ću napraviti malu digresiju i pozvati se na pitanje Vaših kolega sa Akademije, „otkud tebi, iz Zavidovića, ideja da upišeš glumu?“ Naravno, ako već moramo tako klasifikovati ljude?

Ne moramo, ali je činjenica da se mi stalno selimo, dolazimo negdje, stalno trebamo da se prilagođavamo, da se dodatno dokazujemo. To je prosti tako, surova je realnost posebno kada ste dijete, kada ste mlađi čovjek onda ste puni nekih tajni, koje želite da sakrijete, i nekih kompleksa, kojih niste ni svjesni. Kada već uđete u neke kasne tridesete, četvrdesete, onda se pomirite s tim. Prihvate da ste to što jeste i shavtite da je to jedini način kako vi možete da letite. E sad se vraćam na ono otkud ja iz Zavidovića u glumi, pa ja sam od prvog razreda osnovne škole, pa kroz gimnaziju, Centar za kulturu, stalno se bavio amaterskim pozorištem, teatarom, dramskim sekcijama. I onda nužno put nakon završetka gimnazije je bio da pokušam da upišem Akademiju scenskih umjetnosti i otišao sam na prijemni u Sarajevo. Od 59 prijavljenih primljeno je troje, a ja sam bio prvi od to troje. I to je još jedan primjer, dokaz svim mlađim ljudima koji žele da uspiju u nečemu da prvo moraju pokušati. Ima sjajna replika Bilija u koadu „Sakati Bili“ koji sada radimo i gdje igram naslovni lik, a koji kaže „nekada svoje srce, svoj život morate uzeti u svoje ruke, morate pokušati, pa čak i onda kada znate da je mogućnost da uspijete jedan prema milion. Jer čemu život, ako ne pokušavate“.

Vratimo se još kratko predstavi. Vi ste ovim komandom na neki način i demistifikovali glumački poziv. Ona razotkriva glumce, ona ne pokazuje samo ono što su oni na sceni, nego i van, iza nje?

Da, ona nas apsolutno razotkriva. Kako nas pojedinačno, učesnike u predstavi, tako i glumačku profesiju na jedan određen način ogoli. I određene stvari za koje publika ne zna. Ona kada dođe u pozorište sve izgleda divno, bajno, sjajno, ali ta publika ne zna kroz koji proces glumci prolaze. Replika koju Enes Salković kaže u ko-

madu je da glumac koji igra, koji radi, ima dnevno dvije probe i vidi dnevno svjetla koliko i jedan rudar, jer pozato je da su pozorišta, da su domovi kulture, mjesta gdje se rade probe su obično bez prozora. Ima tu jošto-ga, međutim, ono što je najvažnije, mi jako uživamo u svom poslu i mislim da je to za bilo koji posao bitno. Iako ova predstava razotkriva i ogoli na jedan određeni način glumce, glumačku profesiju i nas koji učestvujemo u nastanku jedne predstave, ona je, ipak, miks fikcije i fakcije. Sve te naše priče do kraja možda jesu, a možda i nisu tačne. Možda se i jesmo razotkrili do kraja, a možda i nismo. Možda tu ima i neke fikcije koju smo mi ubacili, a možda ima i određenih priča koje smo posudili od nekih drugih kolegica i kolega. Ali ono što jeste suština da sve to što mi kažemo je zaista istina kad je u pitanju ne samo glumačka profesija, nego život. Ovo je predstava o nama, ali ovo je predstava i o svim ljudima gdje u ovim teškim vremenima dijelimo sebe. I poznato je da se u tim nekim teškim vremenima ljudi zbližavaju, a kada se zbliže dijele svoju intimu. Mi na jedan određeni način svoju intimu dijelimo sa našom publikom i govorimo kako smo svi mi ustvari od krvi i mesa.

Rekli ste tokom ovog razgovora da je glumcu koji radi teško, a glumcu koji ne radi da je hiljadu puta teže. Igrali ste ovdje u Brčkom na festivalu koji se održava u specifičnim kolnostima. S druge strane Vi ste organizator i „Ljetnih večeri Studio teatra“ koje se održavaju u Zenici. I Vi ste svoj festival održali, u ovoj godini kada su mnogi otkazani, odloženi, prolongirani. Koliko je važno zapravo održati kontinuitet i organizovati festival, kao neku vrstu duhovnog lijeka u ovo (ne)vrijeme?

To je jako bitno. Ja sam osnivač Studio teatara i festivala koji organizujemo „Ljetne večeri Studio teatara“. I noć prije otvaranja festivala došla je nova naredba Federalnog kriznog štaba u kojoj je rečeno da na otvorenom može biti maksimalno 100 ljudi na jednom mjestu. 24 sata prije početka festivala bilo je dozvoljeno 300 ljudi. I onda smo mi iz organizacije tazgovarali šta ćemo, kako ćemo i na kraju smo jednostavno zaključili da ćemo održati festival pa makar samo mi iz njegove organizacije bili tu i gledali te predstave, jer bitno je, opet se vraćam da smo mi neka nuda ljudima, da smo mi pokazatelj da nije sve stalo, da nije sve umrlo, da se život jednostavno odvija, ide dalje. Jesu specifilni uslovi, jeste mnogo teže, ali mislim i da je mnogo značajnije da se sve to održi. Naravno da online prikazivanje predstava ne može da zamjeni taj direktni kontakt sa publikom, ali mogu da budu neki most koji će nam pomoći da svi zajedno pobijedimo u ovom „ratu“. Jako je bitno i zaista od srca čestitam organizatorima na hrabrosti jer mislim da je ovo jedini način da mi umjetnici, teatarski radnici damo naš doprinos. Bitno je da radimo i da se borimo, da pobijedimo, a ako se predamo, sigurno nećemo pobijediti. Divno je zaista, što imamo ovaj festival u Brčkom.

U NAJTEŽIM VREMENIMA NE SMIJE MO ZABORAVITI NA DUHOVNI ŽIVOT

Piše: Alma Kajević

Četvrti Festivalski razgovori sa rediteljicom Lajlom Kaikčija i dramaturginjom Eminom Omerović bili su odlična uvertira za predstavu kojom se BNP Zenica predstavilo u Brčkom. 32. Proba u Gradu teatra bila je 739. premijera ove pozorišne kuće.

Na samom početku razgovora moderator Festivalskih razgovora Dževdet Tuzlić podsjeća da su izbor scenskih elemenata, kostimi i muzika u ovom projektu bili kolektivni zadatak, te da je u ovakvim vrstama predstava svaki kotačić veoma važan.

Rediteljica predstave Lajla Kaikčija govoreći o samim počecima ističe kako su se zbog sveukupne situacije u kojoj se našlo kompletno društvo, pa tako i pozorišta, morali prilagoditi trenutnom stanju.

“Željela sam pružiti priliku ljudima sa kojima radim u tom pozorištu da oni kažu šta je to što njih zanima i koje su teme, nakon izolacije koju smo svi preživjeli,

njima zanimljive a da ih mogu ispričati publici. Svi su se uželjeli scene i žive komunikacije sa publikom i odatle je krenula ideja otvorenog projekta. Od početka smo znali da ne želimo klasičnu predstavu i da ona ne bi trebala da ima ni početak ni kraj, baš kao i vrijeme u kojem živimo. Sve vrijeme sam imala osjećaj da imam neki alter ego. Ta Korona je bila kao neki redatelj samnom u ovom procesu. Ništa se nije moglo predvidjeti, pustili smo da stvari idu svojim tokom, prilagodili se vanserijskoj situaciji i vremenu”, kaže Kaikčija.

Dramaturginja Emin Omerović kao najveći izazov ističe pokušaj uvezivanja različitih perspektiva sa

različitim osobnostima glumaca. Rediteljski i dramaturški koncept je, prema njenim riječima, proizilazio iz dileme da li ponuditi zabavu, odnosno tretirati komunikaciju u pozorištu kao zabavu, ići iskreno, odnosno pričati o nekim intimnim problemima ili razgolititi proces pa pričati o samom pozorištu i zanatu.

“Riječ je o klasičnom autorskom projektu. Glumci su ponudili niz materijala za koji su vjerovali da mogu i želete reći nešto publici, a mi smo tražili poveznicu kako sve nasloniti jedno na drugo i istkati jednu cjelinu. Stavili smo akcenat na ljepotu pozorišta ovdje i sada i koliko nam to fali više nego ikad”, kaže Omerović.

Dževdet Tuzlić konstatiše kako je ovo predstava o glumcu, ali i vremenu i prostoru, o zbilji u širem kontekstu, onoj psihološkoj ali i socijalnoj i političkoj.

Rediteljica Kaičkija ističe kako se iz predstave može izvući nekoliko konteksta, ali da niko od aktera nije imao namjeru izreći neke velike misli i ideje koje mijenjaju svijet. Akcenat je bio na nutrini svih učesnika, kao nekakvoj vrsti psihoterapije ili psihodrame. Pojašnjava da svaka priča, ako je iskrena i autentična, nosi pomenute kontekste, te da sama predstava dobro komunicira sa publikom zato što im je bliska i što se svako ko pogleda predstavu može pronaći u tim pričama.

Nezaobilazna tema Festivalskih razgovora bilo je i igranje predstava pred ograničenim brojem publike, pa čak i bez nje, kakav je slučaj ove godine u Brčkom. Redateljica Lajla Kaikčija je optimistično pojasnila kako je pozorište živa materija i da je dobro što se može prilagođavati različitim okolnostima. “Baš smo ovom predstavom pokazali da se neke stvari, koje su nam ranije djelovale nemogućim, ipak mogu desiti. Mi predstave radimo za publiku. Sve vrijeme bježimo od online prikazivanja jer to nije suština

pozorišta. Ono traži izravnu, živu komunikaciju sa publikom. Na premijeri sam u publici vidjela ozarena lica koja su se uželjela teatra, kojima je ovo bila kao neka vrsta utjehe i lijeka u ovim vremenima. Predstava je tako koncipirana. Ona vas malo nasekira ali ipak pruži više zadovoljstva. Ljudi su nam se zahvaljivali nakon premijere jer smo im bar za kratko vrijeme vratili volju za životom i udahnuli snage da nastave dalje. Za ovakvu vrstu predstave je veliki hendikep nedostatak publike jer je pravljena zbog interaktivnosti i reakcije koja je jako bitna glumcima. Pripremajući se za Brčko rekli smo glumcima da budu iskreni, autentični, da uživaju u svakom trenutku jer ko zna kad ćemo opet imati priliku da igramo predstavu”, kaže Kaikčija. S njom se složila i njena kolegica dramaturginja kazavši: “Mogu vrlo sebično reći da mi je ovaj proces stvaranja u toku Korone djelovao iznimno ljekovito. Pokazao je kako ne smijemo zaboraviti na naš duhovni život, te da se svi zajedno održavamo u ovom ludilu za koje se nadam da će brzo završiti”.

Dževdet Tuzlić navodi kako je predstava tragalačka, kako je ona u stvari demistifikacija glumačke igre i pozorišnog čina kao takvog. Podseća da ona počinje zabavom, zdravicom i muzikom u foajeu BNP Zenica, te se pita kako će to izgledati u Brčkom. Na sve to rediteljica ima razigran ali jasan odgovor.

“U Brčkom je manja zabava prostorno ali nema razloga da ne zadrži duh onoga što je bila prvobitna ideja - da slavimo život i premijeru i da malo pretjeramo u svemu tome čime se poigravamo sa predrasudama koje su ustaljene prema glumcima i glumicama ali i svim teatarskim radnicima“, zaključuje Kaikčija.

Sudionici četvrtih Festivalskih razgovora ostavili su gledaocima priliku da na svoj način dožive predstavu koju nije bilo lako ni režirati niti dramaturški graditi.

DRAMSKI PROTAGONISTI KOJI ŽIVOT ČINE LJEPŠIM

Pišu: Srdjan Vukadinović i Jakov Amidžić

Nebrojeni dramski protagonisti su svojim rediteljskim i glumačkim djelom učinili život ljepšim doživljavaocima južnoslovenskog teatra. Bez Bojana Stupice, Ljube Tadića i Zorana Radmilovića kazališni život ne bio toliko bogat i sadržajan ni izvođačima, a ni publići. Više od sedam decenija traju ovi dramski protagonisti u prostoru koji je i pored svih dioba jedinstveni teatarski i kulturno-umjetnički prostor, s obzirom na razumijevanje i jezičke sličnosti. Vidi se to i u teatarskom vremeplovu dokumentarnog karaktera prezentiranom u izložbenim prostorima Umjetničke Galerije u Brčkom za vrijeme XXXVII Susreta pozorišta/kazališta.

Druge decenije trećeg milenijuma, kada se organizuju XXXVII Susreti pozorišta/kazališta, je 110 godina od rođenja i pola vijeka od smrti arhitekte južnoslovenskog teatra **Bojana Stupice**. Čitav život ovog neumornog kazališnog pregaoca je bio kazalište u trajanju, u dahu, u emociji. Neumorni producent, na jednoj strani, koji osniva najveće teatarske institucije na južnoslovenskom prostoru, a na drugoj reditelj, uvijek je istrajavao u svojim namjerama. Darovit, hrabar i odlučan izazivao je uvijek veliku opasnost onima koji su se zadovoljavali u prosječnosti. Čak i kada su se surovo obračunavali sa njim, u njegovim pozorištima koje je podizao ni iz čega, istrajavao je u svojim kazališnim vizijama ne odričući se nikada ni minuma „svoga daha“. Njegove režije su imale zvuk sonetnih stihova scene, tako da je u jednom identitetu, onom umjetničkom, spojio viziju arhitekte južnoslovenskog teatra i stihove pjesnika iskazane u spostvenim mizansenskim rješenjima. Kao što su njegove predstave trajale godinama i decenijama, tako i fenomen Bojana Stupice traje i pola stoljeća poslije

njegove smrti u svemu onome što ima prizvuk izuzetnog kvaliteta i posvećenja u sferi kazališta i cijelokupnog umjetničkog procesa.

Za vrijeme Drugog svjetskog rata bio je zatočen godinu dana u logoru Gonars, kod Udina. Po završetku Drugog svjetskog rata bio je pomoćnik upravnika Drame u Slovenskom narodnom gledalištu u Ljubljani. Za dvije godine je stigao da postavi deset predstava, sa sopstvenom scenografijom.

U Moskvi i Lenjingradu boravi 1946. godine, gdje je upoznao sovjetsko pozorište. Po povratku je napravio elaborat i osnovao centralno jugoslovensko pozorište – JDP, u Beogradu, po uzoru na ruski MHAT. Zgrada je podignuta u parku Manjež, po njegovim i instrukcijama arh. Belobrka, na mjestu jahačke škole, a Stupica je bio umjetnički direktor pozorišta, od 1947. do 1952. godine. Okupio je reprezentativnu ekipu glumaca iz Zagreba, Splita, Ljubljane, Novog Sada i Sarajeva, koji su stvarali novo pozorište visokog literarnog i scenskog nivoa: Joszo Laurenčić, Joža Rutić, Jovan Miličević, Viktor Star-

čić, Mladen Šerment, Tomislav Tanhofer, Salko Repak, Dejan Dubajić, Milan Ajvaz, Ljubiša Jovanović, Karlo Bulić, Kapitalina Erić, Marija Crnobori, Branko Pleša, Rahela Ferari, Milivoje Živanović, Mira Stupica, Stevo Žigon, Sonja Hlebš, Sava Severova, Bert Sotlar, Branka i Mladja Veselinović, Petar Slovenski.

Iz pozorišta koje je formirao, beogradskog JDP, je bio prinuđen da ode 1952. godine. Otišao je u Ljubljani. Od 1955. godine Stupica prelazi u Zagreb, na poziv HNK, i tamo provodi tri sezone ponovo uspješno režirajući („Sveta Ivana“, „Gloria“, „Ribarske svadje“, „Optimistička tragedija“, „Kolomba“, „Kavkaski krug kredom“...).

Dvije godine (1956 i 1957) je bio profesor na zagrebačkoj Kazališnoj akademiji.

Ponovo ga, 1957. godine, pozivaju u JDP, gdje je ostao samo jednu sezonu, napravivši „Prosjaku operu“ i „Gospodju ministarku“, a potom je prešao u beogradsko Narodno pozorište. Sa HNK je, u međuvremenu, nastavio saradnju. Ukupno je u zagrebačkom nacionalnom kazalištu režirao dvanaest predstava za sedam sezona.

Od 1959. godine Bojan Stupica je neumorno radio: režirao je u Narodnom pozorištu, „Bošku Buhi“ i novoosnovanom „Ateljeu 212“. On je formirao „stabilno jezgro“ budućeg velikog pozorišta. Okupio je zajedno Tašku Načića, Ružicu Sokić, Boru Todorovića, Branku Petrić, Petra Banićevića i druge glumce i uz brojne peripetije, projektovao i otpočeo sa gradnjom zgrade novog pozorišta – Ateljea 212. Sa Radošem Novakovićem bio je prvi rukovodilac, a potom je to mesto preuzeila Mira Trailović.

Od 1964. godine prešao je u slobodne umjetnike, a 1968. godine ponovo postaje upravnik JDPa. Iste godine doveo je u to pozorište grupu glumaca, koje su nazivali „Bojanove bebe“: Gojko Šantić, Tanasije Uzunović, Milan Gutović, Josif Tatić, Slobodan Djurić, Ivan Bekjarev, Đurđija Cvetić, Svetlana Bojković, Mirjana Vukojčić, Branko Cvejić. Poslije niza peripetija, koje su ga pratile tokom cijelog života, ponovo režira i gradi svoje treće pozorište, koje će posle njegove smrti, 1970. godine, ponijeti njegovo ime – „Teatar Bojan Stupica“.

Za šezdeset godina života Bojan Stupica je stigao da režira 116 predstava u domaćim i 14 u inostranim pozorištima, dvaigrana filma. Uradio je 140 scenografija, sagradio i postavio na noge tri pozorišta, odigrao pet filmskih i 37 pozorišnih uloga.

Glumački bard Ljuba Tadić

U godini (2020) kada se organizuju XXXVII Susreti pozorišta/kazališta je petnaest godina od smrti glumačkog barda istorijskih drama **Ljube Tadića**. Bio je južnoslovenski velikan glume radoznalog duha.

Studije glume završio je na Akademiji dramskih umjetnosti u Beogradu, u klasi profesora Joze Laurenčića. Glumačku karijeru je započeo je u pozorištu „Jojakim Vujić“ u Kragujevcu, ali je igrao i u Beogradskom dramskom pozorištu, Narodnom pozorištu u Beogradu,

Jugoslovenskom dramskom pozorištu, Ateljeu 212, ali i u alternativnom pozorištu „Magaza“, koje je zajedno sa suprugom Snežanom Nikšić osnovao 1983. godine. Izgovorene scenske riječi Ljube Tadića su svojevrsna glumačka sabrana djela između stvarnosti i imaginacije, između vanvremenosti i svevremenosti. Riječi sa scene Ljube Tadića se svojom sanagom i uvjerljivošću uzdižu do neslućenih visina. Cijeli svoj glumački vijek Ljuba Tadić je posvetio riječima. I danas se u scenskom ambijentu živi riječ ovog glumačkog barda istorijskih drama. U kazalištu je itekako živa glumačka riječ Ljube Tadića.

Majstor humora Zoran Radmilović

U drugoj dekadi trećeg milenijuma, kada se organizuju XXXVII Susreti pozorišta / kazališta, je trideset i pet godina od smrti kralja humora i improvizacije **Zorana Radmilovića**. Vrsni majstor humora ostavio je neizbrisivi trag u komici južnoslovenskog prostora. Nikada daleko od Radovana III, a blizu sažimanja svega onoga što podrazumijeva fenomen vedrog tragičara. U toj filozofiji glume je sadržan svojevrsni credo Zorana Radmilovića.

Glavnu ulogu u pozorišnoj predstavi „Kralj Ibi“, koja se smatra njegovom „ulogom života“, odigrao je 1964. godine. Žarijeva predstava sa Radmilovićem je imala veoma dugi vijek trajanja (do 1978).

Još jedna pozorišna predstava sa identificuje sa Zoranom Radmilovićem. Komad „Radovan III“ autora Dušana Kovačevića je odigrao 299 puta. Ova uloga mu je donijela titulu „kralja humora i improvizacije“. Kritika ju je u početku negativno ocijenila, ali vremenom je postala kultna.

Glumio je Zoran Radmilović i u drugim pozorišnim predstavama, a neke od njih su: „Višnjik“, „Uloga moje porodice u svetskoj revoluciji“, „Oj, Srbijo, nigde lada nema“, „Diplomci“, itd. Radmilović je jedan od najboljih i najvoljenijih južnoslovenskih glumaca, kao i jedan od najvećih komičara sa pomenutih prostora. U svim sredinama je bio voljen kao tužni komičar i vedri tragičar, bez obzira gdje sui predstave u kojima je igrao producirane. U njegovim scenskim kreacijama do izražaja je dolazila glumačka nadarenost i smisao za komiku. Veoma lako je to donosio na scenu, a publika jer upijala svaku njegovu riječ i gestu.

Autorska svjedočanstva i pečati

U dramskom angažmanu Bojana Stupice, Lube Tadića i Zorana Radmilovića teatarski čin se prezentuje kao specifičan i originalan. Rediteljski i glumački rad pomenutih kazališnih autoriteta odlikuje akcentualizacija neponovljivosti, odnosno efekat koji podrazumijeva u jednom izvođenju predstave samo jedan iskaz. Svaka naredna repriza njihovih predstava je bila novi vid ispoljavanja. Kazališni komadi Stupice, Tadića i Radmilovića u svom stvaralačkom procesu izazivaju posebnu emociju i atmosferu, koja je obojena specifičnim autorskim svjedočanstvima i pečatima.

POZORIŠTE ČOVEKA POSTAVLJA U SREDIŠTE SVETA

Piše: Predrag NEŠOVIĆ

INTERNACIONALNI TEATARSKI INSTITUT – ITI (International Theatre Institut) je međunarodna autonomna profesionalna organizacija, osnovana pri UNESCO-u, 1948. godine. Cilj Instituta jeste omogućavanje međunarodne razmene znanja i iskustava u pozorišnoj umetnosti i saradnja među članicama, kao i fruktuacija dramskih dela i dramskih pisaca kroz prevodenja i javna čitanja njihovih dramskih opusa u stranim zemljama. ITI danas broji preko sto nacionalnih centara na svim kontinentima i čini jednu od najvažnijih nevladinih institucija na polju izvođačkih umetnosti.

Jedna od najstarijih manifestacija ITI-ja koja se kontinuirano događa od 1962. godine je obeležavanje Svetskog dana pozorišta, 27. marta. A ovaj datum vezan je i za Srbiju. Naime, 29. marta 1957. godine u Parizu u zgradi pozorišta „Sara Bernar” otvoren je **Teatar nacija** operskom predstavom „Don Kihot” u izvođenju Opere narodnog pozorišta u Beogradu. Naslovnu ulogu pevao je bas Miroslav Čangalović, dirigovao je Oskar Danon, a predstavu je u modernoj postavci režirao Mladen Sabljić. Odluku o Svetskom danu pozorišta doneo je Internacionalni teatarski institut pet godina posle otvaranja Teatra nacija i povezana je s otvaranjem prve

pozorišne sezone u Teatru Nacija 1962. godine u Parizu. Prvi put u Helsinkiju, a zatim u Beču na Devetom ITI kongresu, juna 1961. godine, tadašnji predsednik Arvi Kivimaa iz Finske, predložio je da se proslavlja Međunarodni dan pozorišta. Njegov predlog je prihvacen sa oduševljenjem. Od tada se svakog 27. marta obeležava Svetski dan pozorišta na različite načine. Svetski dan pozorišta je prilika da pozorišni ljudi podsete javnost na snagu scenskih umetnosti i umetničkog stvaralaštva. Ujedno je to i prilika da shvatimo koliko pozorište pridonosi u produbljivanju razumevanja i mira među ljudima čitavog sveta. Pozorišta širom sveta obeležavaju Svetski dan po-

zorišta na razne načine. Toga dana u mnogim zemljama igraju se predstave u dobrovorne svrhe ili su ulaznice za pozorišne predstave besplatne. Na taj dan pozorišta u svetu, nacionalni centri Međunarodnog pozorišnog instituta i čitava međunarodna pozorišna zajednica organizuje razne pozorišne manifestacije: otvaranje novih pozorišta, objavljivanje prigodnih problemskih tekstova, organizovanje simpozijuma i okruglih stolova, emitovanje snimaka pozorišnih predstava, održavanje festivala, dodeljivanje nagrada istaknutim umetnicima.

Među svim manifestacijama najvažnija je **Međunarodna poruka** koju, na poziv Internacionalnog teatarskog instituta, uvek piše pozorišna ličnost svetskog ugleda. Tema poruke za Svetski dan pozorišta uvek je vezana za pozorište i „multikulturalnu harmoniju”, prevodi se na više od pedeset jezika, čita pred desetinama hiljada gledalaca u pozorištima, štampa i emituje u stotinama novina, časopisa, radio i tv stanica na svih pet kontinenata. Svake godine 27. marta ugledni glumac izade pred zavesu širom naše planete i čita poruku koju je napisao neko od velikog pozorišnog ugleda: glumac, reditelj, dramski pisac ili teoretičar.

Prvu poruku za Svetski dan pozorišta napisao je Žan Kokto (Jean Cocteau) 1962. godine. Najimpresivniji popis poznatih imena iz sveta pozorišta zacelo je popis autora poruke za Svjetski dan pozorišta. Dovoljno ih je spomenuti tek nekoliko:

...Po Arturu Mileru, koji se je oglasio porukom 1963. godine, pozorište je potrebno, jer ono „čoveka postavlja u središte sveta”.

...Godine 1964. Žan-Luj Baro poručuje da je „osnovna snaga pozorišta u njegovoj moći da ukloni sve ono što razdvaja ljude” i da „s druge strane afirmiše ono što im je zajedničko”. On tvrdi da pozorište otkriva da svi ljudi imaju isto srce.

„...Pozorište je razbilo lјusku ogromnog nojevog ja-jeta, a mi, ljudi, sedimo i čekamo, od prvog do poslednjeg reda, da ptić prohoda, da poleti...” – podsetio je Pablo Neruda 1971. godine da je došlo vreme da pozorište traži nove odgovore.

...Elen Stjuart, čuvena *La Mama*, potvrdila je u svojoj poruci 1975. godine da su „pozorišni ljudi već počeli da pružaju ruke jedni drugima”.

...Već 1976. Ežen Jonesko kliče: „Kaže se da umetnost ne poznaje granice. Ni pozorište ne treba da ih ima. Nikakve zabrane umetnicima! Nikakvi nalozi od strane vlasti!”

....Tragično stanje u koje smo zapali plod je uskogrudosti, dogmatizma i netolerancije. S toga mislimo da pozorište, kao lek ovaj boljci, može ponuditi jedan od odgovora” – poručio je Đžong Ok Kim 1997. godine povodom Svetskog dana pozorišta.

Godine 1998. na 50–togodišnjicu od osnivanja ITI-a slavljenik je ostao bez poruke. Poruka se tada sastojala od kompilacije svih onih ranijih poruka koje su tokom 35 godina upućivali umetnici, počev od poruke Žana Koktoa iz 1962. godine.

Godine su prošle, ušli smo u treći milenium i napokon doživeli smo da ptić poleti, da zidovi budu srušeni. Ali sa dolaskom novog vremena, novog sveta, stižu novi problemi, sa kojima pozorišni umetnici nastavljaju da se bore ne bi li probudili savest sveta i doprineli stvaranju novog i boljeg (sveta).

....Da bi prikazao svet u potpunoj složenosti, umetnik mora da uvede nove oblike i ideje, da ima poverenja u inteligenciju gledaoca koji je sposoban da raspozna obris čovečanstva u neprestanoj igri svetlosti i senke” – poručio je 2008. godine pozorišnicima sveta Rober Lapaž.

Svake godine 27. marta u hiljadama pozorišta diljem sve-

ta već tradicionalno slavi Svetski dan pozorišta. Na taj dan, pozorišta u svetu organizuju izvođenje predstava, uz obavezno čitanje poruke koju, po pozivu ITI-ja, uvek piše pozorišna ličnost svetskog ugleda. Popis autora poruka za Svetski dan pozorišta jedan je od najimpresivnijih popisa poznatih imena iz sveta pozorišta. Dovoljno ih je spomenuti tek nekoliko: Jean Cocteau, Arthur Miller, Peter Brook, Eugene Ionesco, Laurence Olivier, Richard Burton, Ellen Stewart, Edward Albee, Vaclav Havel i dr. Svetski dan pozorišta je pozorišnim ljudima prilika da podsete javnost na snagu izvođačkih umetnosti i umetničkog stvaralaštva koja proizlazi iz kolektivnog kreativnog čina. Ujedno je to i prilika za podsećanje na pozorišne doprinose u produbljivanju razumevanja i mira u svetu.

Na taj dan u pozorištima se pre predstava čitaju poruke, a u nekim pozorištima je ulaz na predstave besplatan. ITI distribuira međunarodnu poruku koju svake godine piše druga od znacajnih ličnosti svetskih pozorišnika. Lista imena je duga, preduga:

AUTORI PORUKA ZA SVETSKI DAN POZORIŠTA 1962 – 2020.

1962. Žan KOKTO	1992. Horhe LAVELI i Artur USLAR PIETRI
1963. Artur MILER	1993. Edvard OLBI
1964. Lorens OLIVIJE i Žan-Luj BARO	1994. Vaclav HAVEL
1965. Anonimni	1995. Umberto ORSINI
1966. Ren MAHEU, <i>Generalni direktor UNESCO-a</i>	1996. Sadala VANOUS
1967. Helena VAJGL	1997. Džong Ok KIM
1968. Miguel Angel ASTURIAS	1998. 50-togodišnjica ITI – <i>Specialna poruka</i>
1969. Piter BRUK	1999. Vigdis FINBOGADOTIR
1970. Dmitrij ŠOSTAKOVIĆ	2000. Mišel TREMBLE
1971. Pablo NERUDA	2001. Iakovos KAMPANELIS
1972. Moris BEŽAR	2002. Giriš KARNAD
1973. Lukino VISKONTI	2003. Tankred DORST
1974. Ričard BARTON	2004. Fathia EL ASAL
1975. Elen STJUART (La Mama)	2005. Ariana MUŠKINA
1976. Ežen JONESKO	2006. Viktor Igo RASKON BANDA
1977. Radu BELIGAN	2007. Sultan bin Mohammed AL KASUMIKASIMI
1978. Nacionalne poruke	2008. Rober LAPAŽ
1979. Nacionalne poruke	2009. Augusto Boal
1980. Januš VARMINSKI	2010. Džudi DENČ
1981. Nacionalne poruke	2011. Džesika KAUVA
1982. Lars af MALMBORG	2012. John MALKOVICH
1983. Amadou Mahtar M'BOV, <i>Generalni direktor UNESCO-a</i>	2013. Dario FO
1984. Mihail TSAREV	2014. Brett BAILEY
1985. Andre-Lui PERINETI	2015. Krzysztof WARLIKOWSKI
1986. Vole SOJINKA	2016. Anatoly VASILIEV, Russia
1987. Antonio GALA	2017. Isabelle HUPPERT
1988. Piter BRUK	2018. Ram Gopal BAJAJ, Maya ZBIB, Simon MCBURNEY, Sabina BERMAN, Werewere-Liking GNEPO
1989. Martin ESLIN	2019. Carlos CELDRÁN
1990. Kiril LAVROV	2020. Šahid NADIM
1991. Federiko MAJOR, <i>Generalni direktor UNESCO-a</i>	Ove 2020. godine autor poruke je Šahid NADIM, dramaturg iz Pakistana

ПОЗОРИШТЕ КАО СВЕТИЛИШТЕ

Шахид НАДИМ, Пакистан

Велика ми је част што пишем писмо поводом Светског дана позоришта 2020. Осећам захвалност, али сам и узбуђен мишљу да је Међународни позоришни институт, најутицајнији и најрепрезентативнији позоришна организација нашег доба, изабрала пакистанско позориште и сам Пакистан. Ова част указује поштовање и Мадихи Гаухар¹, икони позоришта и оснивачици Позоришта Ајока², као и мојој животној сапутници, која је преминула пре две године. Тим Ајоке прешао је дуг и напоран пут од трња до звезда. Али то је, верујем, судбина многих позоришних група. Тај пут никад није ни лак, ни једноставан. И увек је борба.

Ја долазим из доминантно муслиманске земље која је преживела неколико војних диктатура, стравичне нападе верских екстремиста и три рата са суседном Индијом, с којом хиљадама година делимо историју и баштину. И данас живимо у сталном страху од отвореног рата са нашим суседом и братском земљом – обе земље сада поседују нуклеарно оружје па страхујемо и од нуклеарног рата.

Некад у шали кажемо: „Тешка времена су добра за позориште.“ Ми не оскудевамо у изазовима који су пред нама, контрадикцијама које треба открити и статуса *quo* који треба срушити. Позоришна група Ајока хода по овој ивици већ тридесет шест година. Та ивица је заиста оштра јер одржавамо

¹ Мадиха Гаухар (1956–2018), позоришна редитељка, глумица, феминисткиња и оснивачица Позоришта Ајока. На лондонском Краљевском колеџу Холовеј стекла је звање мастера театрологије, добитница је медаља за изузетан допринос Владе Пакистана, као и холандске награде „Принц Клаус“.

² Позориште Ајока је установљено 1984. Реч „Ајока“ на панџабијском језику значи „савремено“. Репертоар овог позоришта укључује драме које тематизују верску толеранцију, мир, родно насиље и људска права.

баланс између забаве и подучавања; између потраге за прошлочу и учења од ње, те припреме за будућност; између слободног креативног израза и изазовног сукоба са ауторитетима; између друштвено критичког и финансијски одрживог позоришта; између приклапања масама и авангарде. Неко би рекао да позоришни стваралац мора да буде врач, мађионичар.

У Пакистану постоји јасна разлика између Светих и Профаних. Профани верују да не постоји простор за верска преиспитивања, док Свети одбијају могућност отворене дебате или нових идеја. Заправо, конзервативни естаблишмент сматра да су уметности и култура ван граница „светих игара“. Стога је простор за сценске извођаче налик на трку с препонама. Они прво морају да се потврде као добри муслимани и покорни грађани, али и да покушају да докажу да су плес, музика и позориште „дозвољени“ у исламу. Многобројни послушни муслимани стога зазире да прихвате сценску уметност иако су елементи плеса, музике и позоришта уткани у њихову свакодневицу. А онда смо набасали на субкултуру која је имала потенцијал да споји Свето и Профано на истој сцени.

Током војне власти у Пакистану осамдесетих година прошлог века, група младих уметника, који су се супротстављали диктатури својим друштвено и политички одважним театром дисидентства, основала је Позориште Ајока. Спознали су да је један суфијски бард³, који је живео пре око триста година, прецизно изразио њихова осећања, њихов бес и њихову тескобу. То је био чувени суфијски песник Бале Шах⁴. Позориште Ајока је схватило да може да износи политички запаљиве поруке користећи његову поезију и да се супротстави корумпираним политичким ауторитетима и предрасудама верског

³ Суфизам, исламска мистичка традиција која тражи истину божанске љубави директним и личним искуством Бога. Стекла је популарност проповедањем универзалног братства и противљењем ригидним доктринама верских учења. Суфијска поезија, најчешће извођена уз музичку пратњу, изражава мистичко јединство коришћењем метафоре профане љубави.

⁴ Бале Шах (1680–1757), утицајни суфијски песник који је стварао на панџабијском језику и писао о комплексним филозофским темама користећи једноставан језик. Као оштар критичар верске ортодоксије и владајуће елите, био је прогнан из града Касура, оптужен за јерес и није му дозвољена сахрана на градском гробљу. Популаран је међу извођачима верске и народне музике, а цењен упркос верским поделама.

естаблишмента. Власти су могле да забране или да угасе позориште, али не и цењеног и популарног суфистичког песника као што је Бале Шах. Открили смо да је његов живот био драматичан и радикалан колико и његова поезија, што му је донело више фатви и забрана током његовог живота. Тада сам написао *Балу*, комад о животу и мукама Бале Шаха. Њега су масе широм јужне Азије од миља звале „Бала“, а он је потицаш из традиције суфистичких песника који су стварали на панџаби језику и својом поезијом и учењима без страха пркосили владарима и свештеницима демагозима. Ти песници користили су народни језик и писали о тежњама маса. У музичи и плесу проналазили су начин да остваре директну везу Човека и Бога, заобилазећи, с презиром, верске чиновнике експлоататоре. Они су се супротстављали родним и класним разликама и посматрали свет са чуђењем, као приказ Свевишињег. Уметнички одбор града Лахора одбио је текст, тврдећи да то није драма већ биографско дело. Међутим, када је комад изведен у алтернативном простору, тачније на Гети институту, публика је видела, схватила и усвојила симболику живота и поезије тог народног песника. Могла је потпуно да се идентификује с његовим животом и временом у којем је живео и да увиди паралеле.

Тог дана 2001. родила се нова врста позоришта са религиозном Кавали музиком⁵, суфистичким плесом дамал⁶, као и рецитовањем инспиративне поезије, чак и медитативним појањем закир⁷. Група Сика⁸, која се затекла у граду на конгресу посвећеном панџабију, свратила је да види представу – на kraју је у сузама похрлила на сцену, грлећи и лубећи глумце. Тада су се први пут на сцени нашли са муслиманима Панџаба након што је 1947⁹ Индија подељена на Индију и Пакистан, чиме је подељен и народ Панџаба. Бале Шах је њима био драг колико и муслиманима Панџаба, пошто су Суфији изнад верских или географских подела.

Ова незаборавна премијера покренула је индијску одiseју Бале Шаха. На трагу пионирске турнеје индијским делом Панџаба, *Бала* је доживела извођења свуда по Индији, чак и у време најжешћих тензија између две државе и у местима где публика није знала ниједну реч панџабија, али им се представа

⁵ Кавали (Qawwali), религиозна суфистичка поезија коју представља група певача (Кавали), првобитно извођена у суфистичким храмовима, водећи слушаоце до стања екстазе.

⁶ Дамал (Dhammal), плес који се у суфистичким храмовима изводи уз ритам бубња и води до екстазе.

⁷ Закир (Zakir), религиозно ритмично појање и рецитовање молитви ради постизања духовне просвећености.

⁸ Сики (Sikh), следбеници сикизма, религије коју је у XV веку у Панџабу установио гуру Нанак.

⁹ Мусиманска држава Пакистан одвојила се од Индије 1947. уз колективни поколј без преседана и масовне миграције становништва.

допадала. Иако су се сва врата за политички дијалог и дипломатију затварала, једна по једна, врата позоришних кућа и срца индијске публике остала су широм отворена. Током турнеје Позоришта Ајока индијским делом Панџаба 2004, након што је сеоска публика, коју је чинило неколико хиљада гледалаца, врло лепо прихватила извођење, један старапришао је глумцу који је играо великог суфистичког песника. Са старцем је дошао и један дечак. „Мој унук је само болестан. Молим вас, да ли бисте га благословили?“ Глумац се изненадио: „Бабађи¹⁰, ја нисам Бале Шах, ја сам само глумац који га игра у представи.“ Старац је заплакао: „Молим вас, благословите мог унuka, знам да ће га то опоравити.“ Предложили су глумцу да услиши старчеву жељу. Глумац је благословио дечака. Старац је био задовољан. Пре но што су кренули, рекао му је: „Сине, ти ниси глумац – ти си реинкарнација Бале Шаха, његов аватар¹¹.“ Одједном, указао нам се нови концепт глуме и позоришта у којем су глумци постали реинкарнације оних које су представљали на сцени.

Током осамнаест година турнеје са представом *Бала*, приметили смо сличне реакције наизглед неупућене публике за коју ово извођење није само забава или искуство које стимулише интелект, већ потресан духовни сусрет. Заправо, глумац који је глумио Балу Шаха био је толико под утицајем овог искуства да је и сам постао суфистички песник и до сада је објавио две збирке песама. Извођачи који су били део ансамбла открили су ми да би, након што представа почне, осетили да је дух Бале Шаха међу њима, а да је позорница уздигнута на виши ниво. Пишући о овој представи, један индијски научни радник насловио је свој текст „Када Позориште постане Светилиште“.

Јасам секуларна особа и моја интересовања за суфизам су стриктно културолошка. Мене више интересује извођачки и уметнички аспект суфистичких песника Панџаба од моје публике коју не чине само екстремисти или људи пуни предрасуда, већ и они са искреним верским уверењима. Истраживање приче попут оне о Бали Шаху – а оваквих има много у свим културама – може постати мост између нас, позоришних стваралаца и неупућене публике пуне ентузијазма. Заједно можемо да откријемо духовну димензију позоришта и да градимо мостове између прошlostи и садашњости, идући у будућност као у судбину свих заједница – верника и неверника, глумца, стараца и њихових унукова.

Разлог зашто са вама делим ову причу о Бали Шаху и нашем истраживању суфистичког позоришта јесте тај што се, док глумимо на позорници, понекад занесемо сопственом филозофијом позоришта,

¹⁰ Бабађи (Babaji), израз поштовања према старијем човеку.

¹¹ Аватар (Avatar), према хиндуистичкој култури, реинкарнација или земаљска представа божанског учитеља.

својом улогом претеча друштвене промене, и у томе изоставимо публику. У тој спони са изазовима садашњице, лишавамо се могућности да уронимо у изразито потресно духовно искуство које позориште може да произведе. У данашњем свету, нетрпљивост, мржња и насиље поново су у порасту, нације се хушкају једна на другу, верници се боре против других верника, а заједнице шире мржњу против других заједница... у исто време, деца умиру од неухрањености, мајке умиру на порођају услед недостатка адекватне медицинске неге, а идеологије мржње цветају. Наша планета све дубље тоне у друштвену катастрофу, и ми поново чујемо копита коња Четири јахача Апокалипсе¹². Треба да се надахнемо духовном снагом; да се боримо против апатије, летаргије, пессимизма, похлепе и игнорисања света у којем живимо, планете на којој живимо. Позориште има ту улогу, племениту улогу, да испуни човечанство енергијом и покрене га да се издигне изнад амбиса. Оно може да узвиси позорницу, простор извођења, у нешто свето.

У јужној Азији, уметници с поштовањем додирују даске сцене на коју ступају, а та древна традиција потиче из времена пружимања духовног и културног. Време је да поново остваримо ту симбиозу уметника и публике, прошлости и будућности. Рад у позоришту може да буде свети чин и уметници заиста могу да постану *аватари* улога које глуме. Позориште подиже уметност глуме на виши духовни ниво. Позориште има потенцијал да постане светилиште, а светилиште простор за извођење.

Превод: Филип Мујковић

Шахид Надим, драматург

Шахид Надим је водећи пакистански драматург и управних чуvenог Позоришта Ајока. Рођен је 1947. у граду Сопоре у Кашмиру. Постао је избеглица већ у првој години живота када је његова породица морала да миграира у новоустановљену државу Пакистан након рата који се водио 1948. између Индије и Пакистана због спорне регије Кашмир. Живео је у Лахору у Пакистану, где је завршио мастер студије психологије на Универзитету у Панџабу. Прву драму написао је као студент, али се посветио писању драма кад је, из политичког егзила у Лондону, почeo да доставља драме пакистанској дисидентској позоришној трупи Ајока, коју је основала Мадиха Гаухар, једна од првих позоришних активисткиња, са којом је касније ступио у брак. Шахид Надим је написао више од педесет оригиналних драма користећи језике панџаби и урду, као и неколико

¹² Четири јахача Апокалипсе описује Откровење Јованово, последња књига Новог завета. Четири јахача симболизују освајање, рат, глад и смрт.

адаптација Брехтових драма.

Повезан је са Телевизијом Пакистана као продуцент и члан управе. Три пута је био у затвору због супротстављања различитим војним властима да би га организација Amnesty International прихватила као затвореника савести. У озлоглашеном затвору Мијанвали почео је да пише викенд-драме које су затвореници постављали за друге затворенике. Касније је радио за Amnesty International као координатор међународних кампања и официр за комуникацију за азијско-пацифички регион. Добитник је стипендија Гетијевог института, Међународног ПЕН центра и америчког Националног фонда за демократију. Учлањен је и у мрежу Позориште без граница.

Његове драме изводе се и објављују широм Пакистана и Индије. Уз то, доживеле су извођења широм света – комад *Bala* је игран у Лондону (позориште Хамерсмит), Глазгову (позориште Тремвеј) и у Данској (позориште Хелсингер), комад *Amrika Chalo* у Вашингтону (Дејвис центар за сценске уметности на Универзитету Џорџтаун), *Balla King* у Ослу (позориште Блек бокс), *Burgavaganza* у Сан Франциску (позориште Брава за жене у уметности), *Acquittal* у Санта Моники (позориште Хајвеј) и Њујорку (позориште Рау), а *Dara* у Лондону (позориште Литлтон) и на Универзитету Северна Каролина.

Његове драме су преведене на енглески језик и објављене код неколико издавача, укључујући Oxford University Press и Nick Hern Publishers, као и у више антологијских избора. Добитник је Медаље за понос извођача председника Пакистана 2009. Поставио је представе за извођење у позоришту и на телевизији и покренуо фестивале Позориште за мир у Индији и Пакистану. Сарадник је водећих пакистанских и индијских листова, те Би-Би-Сијевог програма на урду језику. Продуцирао је документарце о културним појавама, делатницима и институцијама – између осталог и о Музеју Лахора, обичајима Панџаба, песнику Икбалу и сликарку Садекаину.

Драме Шахида Надима су добро прихваћене због својих друштвено релевантних и понекад табуизираних тема попут верског екстремизма, насиља над женама, дискриминације против мањина, слободе говора, климатских промена, мира и суфизма. Неколико његових драма тематизују поделе држава у јужној Азији и заједничко културно наслеђе те регије. Он вешто комбинује савремене друштвене и политичке теме са традиционалним формама и народним наслеђем, стварајући представе које су забавне и интригантне. Музика је саставни део његових позоришних продукција. Предаје креативно писање на Ајока институту сценских уметности и на Институту уметности и културе у Лахору.

BRČKO | **БРЧКО**
GRAD | **ГРАД**
ТЕАТРА | **ТЕАТРА**